

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Mindennapi istenitisztelestünk.

Motto: „Mindennap egyenlő akarattal a templomban valának.“
Csel. II. 46.

II.

Ne hivatkozzék én előttem senki a gyülekezeti tagok templomkerülésére. Ez nem lehet ok arra, hogy mi is elhanyagoljuk a közistenitisztelest. Az a gyülekezeti tagok dolga, ha nem vonzódnak az Ur házához, azért ő nekik kell számolni. Előttünk lelkipásztorok előtt a mi tisztünknek és kötelességünknek kell fő-fő érv és mozgató rugó gyanánt állani. Még az eredményt sem szabad előre latolgatnunk soha. Pál plántál, Apollós öntöz, de az Ur Isten adja az előmenetelt. Ezt nem szabad nekünk soha felednünk. S hogy ez az előmenetel is nem mindig szemmel látható, kézzelfogható! Még az sem szolgálhat okul a desperatióra s ennek folytán degenerálódásunkra. Hiszen tudva van, hogy Isten országa nem úgy jó el, hogy azt mondhatnánk: im itt vagy im amott vagy. Ha valahol, itt is áll az pregnansul, hogy: „gutta cavat lapidem, non vi sed saepe cadendo.“

Én részemről sohasem ringattam magam abban a reményben, hogy lelkipásztori működésünkkel hitet önthetünk hallgatóink lelkébe, hitet, mely a szó száraz értelmében hegyeket mozgathat ki helyökből. De azt állítottam és állítom, hogy eszköz vagyunk az Urnak kezében, kik által ha emberi várakozás szerint lassan is, de biztosan munkálja szent és örök céljait. Olybá tartom közistenitisztelest ténykedéseinket, mint a nyár hajnali harmatsöppeket: föl-föl üdítene, megelevenítene; a földi sivár élet hévsége és száritásai ellenében szívósakká, életképesebbekké tesz gyülekezetünk tagjait.

Igy hathatnak szerintem nem kis mértékben még akkor is, ha a gyülekezeti tagok szí-

vök óhaja szerint nem vehetnek részt a közistenitisztelesteken. Ha távol az Ur hajlékától földi verejtékes munkáikban fáradoznak is, de meghallják a harang templomba hívó szózatát s elgondolják, hogy: ha ők nem lehetnek is ott, de ott van lelkipásztoruk, ott vannak gyermekeik s talán éppen ő érettök is imádkoznak: bizonyára édes, vallásos melegség ömleszt el szivöket, felszáll ajkaikon a sohaj: „vajjon mikor mehetek el én is, hogy bemutassam magamat az Ur színe előtt!?“ És ezenközben tisztelni, becsülni, szeretni tanulják nem csak az Ur imadásának helyét, hanem azt is, a ki gyülekezetükben az istenitisztelestnek nemcsak állandó, buzgó öre, de állhatatos, lankadatlan végzője is. És ha így van, ez nem pápistáskodás, de még csak nem is pietistáskodás, annál kevésbé farizeusi képmutatóskodás, hanem a keresztyén sensibilitásnak kegyeletes óvása, ápolása és fejlesztése, ami nélkül — erős a hitem — szilárd magyar kálvinistaság nem képzelhető.

No már mindezek az érvek én előttem oly sulyosak, oly erősek, oly meggyőzőek atyámfiak, hogy a kik közülünk ezek előtt meghajolni nem képesek, nem birnak, nem akarnak, azoknak én nyíltan a szemökbe merem kiáltani, hogy dobják el maguktól a palástot (különben sem becsülhetik semmire), dobják el és menjenek, csapjanak föl boriszáknak, kártyahősnek, lócsiszárnak s utolsó esetben gyapju vagy repce szenzálnak. Ott még missiójuk lehet, de a kálvinista tisztos lelkipásztori pályán soha.

Szerintem tehát igenis be kell mennie a lelkipásztornak a templomba mindig, a mikor az arra kijelölt időben elhangzik a templomba hívó harang szava; bé kell mennie és végezni az istenitisztelest legalább is úgy, a mint fentebb tulajdon praxisom folytán előadtam volt. Kell, hogy erre ellenállhatatlanul sarkantyúzzon kit-kit mindenekelőtt az interna vocatio, aztán a gyüleke-

zet közvetlen lelkiérdekén kívül a magyar kálvinizmus egyetemes létkérdése és végül tulajdon állásának és személyének dekoruma.

A kiből hiányzik az interna vocatio, azzal e téma fölött természetesen még csak szóba sem állhatunk. Ám a kik érzik azt magokban, de a körülmények nyomasztó hatása alatt mégis enervációra hajlandók, azoknak atyafiságos szeretettel csak azt mondjuk: sziveskedjétek mérlegelni az imént jelzett nagy érdekeket; de mérlegeljétek komolyan, kálvinista lelkipásztorhoz illő és méltó lelkiismeretességgel, és akkor meglátjátok, nem fog lenni oly „vis inertiae“, nem oly privát „kényelem szeretet“, nem olyan „dolce far niente“, a mi utját állaná kötelességek pontos és lankadatlan teljesítésének, nem annyival inkább a mi egyáltalán közisteniszteleteink legtávolabbi kicsinylésére, föl sem vevésére vezetne. Nem, sőt az fog a komoly és lelkiismeretes mérlegelés meglepő produktuma lenni, hogy rabjává lesztek lelkipásztori kötelességeknek. S ne féljétek e rabságtól; nincs ennél édesebb szabadság a föld kerekiségén sem, mert annak igáját veti reánk, a ki hasonlíthatatlanul többet tett értünk, mint a „ennyit mi tehetünk ő érte, és mégis azt mondá vala: „az én igám gyönyörűség és az én terhem könnyű.“ (Máté XI. 30.)

Énnekem legalább s hiszem, tudom, hogy a velem együtt gondolkozóknak és érezőknek ez a rabság, édes gyönyörűség. Annálfogva is én részemről első helyen kiváló súlyt fektettem és fektetek mindig isteniszteletbeli ténykedéseim komoly, méltóságteljes, hű és odaadó végezésére. És azt óhajtom, arra törekszem folyvást, hogy minden olyan jelenség, mely közisteniszteletünk folyamatosságára zavarólag hat, avagy abból, annak fölsem vevésére enged ha csak távoli következtetést is, lehetőleg elkerültessek. Éppen azért — legyen szabad ezt, mivelhogy témánkhoz tartozik, minden sértési szándék nélkül, de őszintén nyilvánítanom — én például nem tenném meg soha azt, a mit debreceni egyházmegyénk megtett a múlt évben, a mikor is tudniillik a különben szent és nemes célzatu egyházmegyei egyházi értekezletre, a mely hozzá — tudomásom szerint — végül amúgy magyaroszátrákosan, tudniillik: ropogós csárdással és rezgő polkával vegyes táncmulatságban s dárdóban perdült el, — Pünköszt ünnep nagy héten, tehát bűnbánó héten szólította egybe egyházmegyénk lelkészi, tanítói s világi tagjait. Nem tenném; mert kiváltképpen ezekben az ünnepek előtti napokban azt tartom legszebbnek, legkeresztényesebbnek, ha lelkipásztorok s gyülekezeti tagok saját atyafiságos körükben együttes érzelmek és gondolatok ápo-

lásával, semminemű *profánabb* foglalkozástól nem zavartatva készülnek a szent és nagy jelentőségű események emlékének megünnepléséhez.

Az elmondottak után, themánk illusztrálására hadd jegyezzek ide egy pár epizódot.

Mostani lelkészkedésem helyén, szívós buzgalmu boldogult elődöm 9 évig tartó, testet-lelket senyvesztő betegsége alatt — sajnos! — végre oda hanyatlott az állapot, hogy — a mint értesülve vagyok — köznapi isteniszteletek már nagy elvétve ha tartattak csak.* Én elfoglalva állásomat egyik első, kedves kötelességemnek ösmertem, a presbiteriummal egyetértőleg visszaállítani a hétköznapi rendes isteniszteleteket, bűnbánó héten reggeli és estvéli gyakorlással, egyéb napokon reggel, estére csak Szombaton. Vissza annál inkább, mert én a keresztelest is mindig csak a templomban, egyedüli méltó és ilendő helyén végeztem és óhajtom végezni. Persze eleinte közönség akadt is, nem is. Se baj, gondolám. Lesz még másképpen is.

S történik, hogy épp' e héten, Csötörtökön (febr. 13-án), mikor biblia-magyarzatot is tartok, egy jövő-menő atyafi, látván a templomba igyekvő *szep számú közönséget* s látván engemet mint mindig, úgy most is palástosan s egyuttal kezemben bibliával, de azt híven, hogy én, már akkor a cinteremben haladó, nem hallok meg az ő gáncsolódó szavait, — kétszer is megismételve mondogatá: „pápisztává teszik mán Rábét! pápisztává teszik mán Rábét!“ Persze hogy meghallottam s legott meg is adtam krisztusilag az atyafinak a magam igazát . . .

Ime, a közönséges, rendes istenisztelet folyamatosága ennek az embernek visszás állapotot mutat és meggáncsolja. Különben világos, hogy ez egy aberrált elmének a megnyilatkozása volt, s az is bizonyos, hogy az efféle nyilatkozat nem symptomatikus, hanem sporadice jelentkező. Új lelkész, ha nem a *jól megtaposott* ösvényeken halad, rendszeren találkozik enemű jelenségekkel.

De már most kérem szépen gondolkozni egy kissé ez epizód fölött. Nemde azt mutatja: mennyire aberrálódhatik népünk egyes rétegénél a közfelfogás, vallásunk, közerkölcsiségünk s általában egyházi életünk véghetetlen nagy kárára! Az ilyen epizódok alkalmával önkéntelenül eszünkbe juthat a posvány férgé, mely ott, a hol született és neveltetett igenis jól találja magát; de ha esetleg tejfölbe kerül, addig-addig ökredezik, míg végre kegyetlen halállal ki nem mulik . . . a nemesebb környezet kész halála.

Dehát vajjon a mi missiónk, melyik légkör számára való nevelést szabja elénk? . . . Erre

* Más egyebekről miért szólnánk itt?

a kérdésre, a fentebbiek után már csakugyan fölösleges szószaporítás volna megfelelni. Hanem ide jegyzem a másik epizódot.

Van az én odahagyott, kedves emlékü kis egyházamban egy sokaktól becsült és szeretett, a Tisza Szamos közén annyiaktól jól ismert, országot-világot látott, sokat tapasztalt, értelmes szegény idős asszony. Tudtommal, ha csak súlyos beteg nem volt — a mi Istennek hála ritkán szokott vele megtörténni — soha el nem maradt egyetlen istenitiszteletéről sem. Ez az idős nő többek közt az én családomnak is jobbkeze, mindene volt. Egész természetes volt tehát, ha az ide, új hazámba saját lábaikon jövő lovaim és kocsijaim az ő mentorsága alatt vezéreltetének el. Meg is érkeztek Isten segedelmével szerencsésen. Semmiről panasz nem esett... azaz hogy: mégis! Alig-alig várta az én asszonyom, hogy egyebekről futtában számot adjon, menten ezenképpen szól vala:

„Na, hanem megvénültem, de ilyet még nem tapasztaltam. A hol csak etetni-pihentetni megállottunk (volt benne módjuk; 200 kilométer közföldet jöttek el) s harangoztak: én bizony elmegyek a templomba, gondoltam. Megyek, hát uramfia! zárva a templomajtó. Jön a harangozó, kérdem: mire harangozott? Azt mondja: istenitiszteletre. Hát akkor miért nem nyitotta ki a templom ajtót? Nem szoktuk — azt mondja... Hát hol mennek be a templomba? ... Sehol — azt mondja, nem megyen itt senki se... No de ilyet! Harangoznak, aztán ki se nyitják a templom ajtót! Hallottunk ilyet?! ... És idáig jöve sehol sem találtam nyitott templomot. *Hát megvesztek ezek a... óh, hogy még el is kárhozom már miattok!*“ (Ipsissima verba.) S kesergett a tapasztalataim tovább, kesereg azt hiszem mind máig, keseregni fog holta napjáig.

Hát én már ehez sem fűzök kommentárt. Mint sok tekintetben jellemzőt, bizony nem tudtam elhallgatni.

Végül még csak pár szót.

Azokból, amiket themánkra vonatkozólag elmondottam a fentebbiekben, mindenki átláthatja, hogy teljes tökéletesen osztom mindazt, a mit lapunk szerkesztője szintén kifejezésre juttatott már. Egy van, a mire nézve még nem nyilatkoztam határozottan, pedig szintén kérdésessé tetetett. Nevezetesen, hogy kinek a joga megállapítani az istenitisztelet külső rendjét, vagyis azt, hogy mikor, mely napokon tartassanak istenitiszteletek?

Szerkesztő barátom, ki a gyakorlati élet jőzán követelményeit oly pompásan tudja egyeztetni a vezérlő idealizmussal, nyíltan kijelentette,

hogy: az egyes gyülekezetek belkörü joga e tekintetben intézkedni.

Igen helyesen.

Az istenitisztelet beltartalmára, alkotó elemeire nézve közkötelező intézkedéseket inauguralni s effectualni, természetesen nálunk az egyetemes egyház kizárólagos joga — zsinatja útján. Ám annyira megkötve nem lehetnek egyes gyülekezetek, hogy az istenitisztelet idejére, külső beosztására nézve egyáltalán szabadon ne intézkedhessenek. Mert itt már a gyülekezeti külső életviszonyok lehetnek a döntők és határozók.

Mindenesetre mint elérendő legfőbb ideál felé oda kell törekednünk, hogy minden gyülekezetünkben lehetőleg permanenssé, folyamatossá tétessenek a köznapi istenitiszteletek is reggel és estvére, hogy eképpen rólunk, a XX-ik század keresztyéneiről is följegyeztetessék örök emlékezetnek okáért ugyanaz, ami az ős keresztyén gyülekezet tagjairól megörökítettett, s a mit motto gyanánt e sorok elé tűztem: „mindennap *egyenlő akarattal* a templomban valának.“ (Csel. II. 46.)

De ha valahol, hogy úgy szóljak, a „vis major“ is közbeszól, ilyenek tartom pedig a gyülekezet népességének csekélyebb voltát s a gazdasági külső életviszonyokat is, ott a presbiterium a körülményeknek megfelelően redukálhatja a köznapi istenitiszteletek számát. De csak redukálhatja szerintem s teljesen bé nem szüntetheti az istenitiszteletet. Nem, mert én hangsúlyozom, hogy éppen a közvallásosság, s ezzel együtt a közerkölcsiség nagy érdekéből szükséges, hogy istenitiszteletünk tartásában meg legyen a kívánt folyamatosság.

Ösmerek egyházakat, a hol csakugyan redukálva vannak a hétköznapi istenitiszteletek, p. o. Hétfő és Csütörtök reggel s Szombaton reggel és estélire. Bűnbánó heteken azonban már mindennap kétszer van istenitisztelet az ilyen egyházakban is. Így volt, s így van ez többek közt Majtison is, előbbi szolgálatom helyén. Nekem, mint ottani kezdő lelkipásztornak szokatlan lévén ez: megvallom, óhajtottam, akartam Majtison is behozni a napontai kétszeri istenitiszteletet; de a presbiterium megokolta, hogy az ottani viszonyoknak az érvényben levő gyakorlat teljesen megfelelő és én meghajoltam.

Ám jelenlegi szolgálatom helyén, a hol a gyülekezet hétszerte népesebb — mint már jeleztem volt — a presbiteriummal egyetértőleg visszaállítottam az összes hétköznapi istenitiszteletet, azzal a kivétellel, hogy bűnbánó heteken kívül, délután csak Szombaton tartatik istenitisztelet. S hogy ez így van: jól esik mind nekem, mind a gyülekezetnek. Nekem jól esik, mert

hivatásomnak élhetek; a gyülekezetnek jól esik, mert nem mondhatják — mint értesülésem szerint mondották volt — szeretett és szívesen látogatott templomáról, hogy: „*egyébre se való, mint juh-hodálynak.*“

Mondom tehát, hogy e tekintetben ige is a gyülekezet szabadon intézkedhetik presbiteriuma útján. Csak egyet akarok még itt hangsúlyozni: a lelkész maga soha ne igyekezzék befolyását érvényesíteni abból a célból, hogy a gyülekezetnek minél kevesebb alkalma nyíljon a közisteniszteletben részvételre. Mert bizony mondom ezzel sokat árt mind a gyülekezetnek, mind saját személyének és állásának. Sőt inkább hajoljon meg készséggel a gyülekezet közóhaja előtt; hiszen mi nem a buzgó lelkesedés lelohasztására hivattunk, ellenkezőleg annak élesztésére. Ha buzgólkodik a gyülekezet: Istennek Lelke munkálkodik benne. Már pedig megvagyom irva, hogy: „Az Istennek Lelkét meg ne oltsatok!“ (I. Thess. 9. 19.)

Ezzel végzek is.

A dolognak summája az, hogy: érdemes szerkesztő barátunk mind ideális, mind gyakorlati szempontból helyesen, okosan s bölcsen állította azt, hogy: a lelkipásztornak kötelessége a köznapi istenisztelet idejében bemenni a templomba s végezni az isteniszteletet annak rendje és módja szerint.

Kell ezt tennünk, ha valamikor kiváltképpen ma. Ma is nehezek az idők és gonoszok sok tekintetben. De kitudja, hát a jövő idők nem lesznek-e nehezebbek s gonoszabbak? Hitben erős, erkölcsben tiszta, érzületben, gondolkodásban nemes, szívós magyar kálvinista népet kell nevelnünk, hogy készen találja minden szomorú eshetőség, a válságos időknek egész széles mellet menjen s győzedelmeskedjék a pokol minden hatalmassága ellenében.

A nevelés irányítása tagadhatatlanul a mi tisztünk és gondjaink közé tartozik első helyen. E tisztnek hű és lelkiismeretes betöltésére sarkalnak folyvást legjobbaink. Ne legyenek az ő szavaik nyomtalanul elhangzók. Áron is megvegyük az alkalmatosságot, hogy valamit tehessünk kálvinista közvállalosságunk emelésére, erkölcsiségünk tisztulására, Isten országa dicsőségére.

Nagyrábé, 1902. febr. 15.

F. Varga Lajos.

Ha nincs templomi gyülekezet, tartassék-e templomi istenisztelet?

(„A D. P. Lap“ 5. sz. 2. kérdése).

E kérdésre adandó feleletnél két szempont vezethet bennünket s e két szempont különbözősége szerint az adandó felelet is különböző lehet.

Egyik szempont az, midőn a liturgus által a lelkipásztor meg a kántor elnyelettetik a megsemmisülésig, annyira, hogy ott nem marad más, mint a liturgus, várva a parochia szellős tornácán a harangozó (3. liturgus?) abbéli jelentését, hogy akadt, a ki utánmondjon. És, ha nem akadt, csendes lemondással elmélkedik a világ gonoszsága, az emberek rosszasága felett, hogy ime nincs utánmondó.

E szempont szerint ama kérdésre csak ez a felelet adható: Nem!

E szemponttal ellenkezőt látszik bizonyítani Idvezítőnk ama mondása: „a hol ketten vagy hárman egybegyülnek az én nevemben, ott vagyok ő közöttök“, de csak látszik; mert igaz, hogy Jézus ezt mondotta, még pedig a tanítványoknak mondotta, a kik őt követték, csak hogy azok tanítványok voltak, azokat nem liturgusoknak hívták.

Nyílt kérdés marad azért, hogy, ha a két liturgus mégis meg emberelné magát és templomi isteniszteletet tartana (már t. i. ugy kettősben), ott lenne e közöttök az Idvezítő? Valamint nyílt kérdés marad az is, mit tesz a liturgus akkor, ha egy hívő lélek, p. o. egy öreg asszony elmegy véletlenül a templomi isteniszteletre? Mert itt az az eset állana elő, hogy van utánmondó, de nincs gyülekezet, mert egy asszony — még ha tény gyanánt fogadjuk el D. K. barátunk azon tréfás mondását, hogy két asszony együtt heti piac, három asszony már országos vásár, — gyülekezetnek nem mondható, még ha minden nap „összegyül“ is.

A másik szempont az, midőn a lelkipásztor nem engedi magát zavarba hozatni a liturgus által, hanem a liturgussal szemben is megmarad a szó szoros értelmében lelkipásztornak, a kinek elengedhetetlen kötelessége hivei előtt jó példával járni elől minden tekintetben, így a nyilvános istenisztelet gyakorlásában is. Mert, ha példaadással is elől jár, villogtathatja hatalmasan az ige kétélű fegyverét s hathat meggyőzőleg a kura pasztoralis terén is a szó erejével, így értetheti meg hiveivel a többek között azt is, hogy „az imádkozásra rá kell érnünk mindenkinek“. De meg a lelkipásztor is ember volna talán, a kinek meg vannak vagyai, reményei, meg vannak lelki szükségletei s ha egyebeknek, bizony neki is jobb egy nap az Ur házában, hogy nem ezer nap egyebütt, neki is szüksége lehet arra, hogy az Urnak házában Isten áldó kegyelméért imádkozzék, hogy általa Isten dicsőítessék, tekintet nélkül arra, van-e, vagy nincs, a ki utánmondjon?

Igy fogva fel a dolgot, ama kérdésre ez a felelet adható: Igen! és ezerszer is Igen!

A mi már a „gyermek sereg“-et illeti, igaz, hogy ez nem gyülekezet, vagy legalább is nem felnőtt gyülekezet, de bizonyára magában hordja egy leendő gyülekezet magvát, a mely magocskát öntözgetnünk kell az imádság esőjével, ápolgatnunk kell az Ur háza iránt való buzgó vonzalom melegségével, ápolgatnunk kell jó példaadással is, hogy az a gyermek-sereg egykor valóban gyülekezet lehessen.

Ha a gyermek-sereget „utánmondók“ hiányában nem eresztjük be a templomba, vagy onnan kiküldjük, ez az eljárás a vallásos nevelésen üt rést s félő, hogy nagyon is maradandó nyomot hagy a fogékony gyermeki szívben, félő hogy az ilyen gyermek-seregből sohasem lesz gyülekezet sem hétköznapon, sem az Urnak napján.

Hiszen nem vonom én kétségbe annak hasznos voltát, ha ezer esztendőben egyszer p. o. millenium

a'kalmával „gyermek isteniszteletet“ tartunk, nem vonom én kétségbe több ilyenü egyházmentő szerek alkalmazhatóságát, de mindezek mik a tenger sima tükrehez képest? ha elmellőzzük a régi kipróbált eszközöket, p. o. a gyermekeknek a közönséges isteniszteletre feltétel nélkül való bevonását.

Vagy talán nem érti meg a gyermek azokat, a mik ott elhangzanak? Hát lehet, hogy nem ért meg mindent, de gondoljuk meg óh liturgus Atyámfiai! hogy a valláshoz nem csupán értelem, hanem gyermeki kedély és szó is kell. S vajjon nem ért-e meg a gyermek, a mik a közönséges isteniszteleteken elhangzanak? Ha megérti a mi elemi iskoláinkban ez idő szerint használt vallástani kézi könyvben foglalt dolgokat: bizonyára megérti azokat az egyszerű imádságokat és beszédeket is, melyeket isteniszteletek alkalmával használunk és használunk kell olyan gyülekezet előtt, melynek egy bizonyos százaléka még mindig hadi lábön áll az olvasás és írás tudományával is.

A Jézus azt mondta: „bagyjatok békét e kis gyermeknek és ne tiltsátok el őket a hozzám jövéstől“. E szavakat nemcsak a megkeresztelendő zsidó-gyermekekre lehet citálni, hanem a mi református gyermekeinkre is. Vigyük el azért őket a meghatározott időben tartatni szokott templomi isteniszteletekre, még ha rajtok kívül más nem lenne is ott, ott lesz közöttök bizonynyal a Jézus. Ez által hozzászoktatjuk őket az Isten házához s Isten dicsőségét előmozdítjuk általok, mert, ha Isten a kicsiny és csecsszopó gyermekek szájok által végzi el a dicséretet, mennyivel inkább elvégzi azok által, a kik már értelmes imádságokban és éneklésben magasztalhatják az ő szent nevét!

Ami nevesse ki bárki az én együgyűségemet: nekem bizony, — a gyermekekkel fohászokodva — „Ugy tetszik, mintha vigadna Ott volnék, hol a menny lakói, A te királyi székednek Előtte letelepednek“,

Ennyit óhajtottam elmondani e tárgyban, remélve, hogy a nt. szerkesztő ur „befejezettnek“ nyilvánítása a második kérdésre nem vonatkozott.

Pettyén, 1902. febr. 12.

Vajda Mihály,
ev. ref. lelkész.

Kötelesség mulasztás-e — vagy kötelesség?

Nagy érdeklődéssel olvastam a Debr. Prot. Lapban megkezdett ama eszmecsérét, melyet lelkész társaim azon kérdés körül indítottak, hogy hétköznapokon, ha gyülekezetünk nincs, tartson-e a lelkész isteniszteletet, vagy nem? E kérdésre vonatkozólag én igen bölcs és megtartandó szabálynak tartom azt, mit néh. Révész Bálint püspökünk a maga ágendás könyvében mond, hogy mindenik lelkész alkalmazkodjék a szokáshoz, — melyet gyülekezetében talált; mert az a szokás — a szabályt kimondó nagynevű püspök ur feltétele szerint valamelyik egyház hatósági határozatban gyökerezik, fel sem tételezhetvén azt, hogy egy lelkész a maga belátása s önkénye szerint járjon el az egész gyülekezet lelki életére kiható isteniszteletnek a berendezése körül.

E cikk felibe irt cím alatt Sarkadi N. Imre lelkész ur azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy, ha az isteniszteleten külső ember (a gyülekezetből valaki) részt nem vesz, nem kell a lelkésznek templomi isteniszteletet tartani, mert az temjén füst szagu, mese izü.

Ugy gondolom, hogy ama tökéletes példánykép, —

az Ur Jézus Krisztus mellett, s azon kívül, — minden keresztyén ember szokott választani magának egy nem oly tökéletes, de magához közelebb eső tanító mestert is; a kiből az ész következetes gyönyörű okoskodását, — s az érület nemességét becsüli, s a kiről tudja, — megérzi, hogy ez az én véreimből való vér csontomból való csont; — a ki nem volt Isten is, — hanem csak ember, de nagy tehetségű szikla szilárd jellemű ember.

Én, — ama tökéletes, hozzá hasonlíthatatlan példánykép — a Jézus Krisztuson kívül, ilyen nagy kálvinista embernek tartom néh. Révész Imrét. Tudom, hogy rajtam kívül sok ezerek annak tartják őt. Épen ezért nem lesz érdektelen, ha az eszmecsere tárgyát képező kérdésben emlékezetbe hozzuk az ő felfogását is.

Szabó János a békés-bánati ev. ref. egyházmegye nagy érdemű esperese 1881. augusztus hó 21-én Debrecenben tartotta meg néh. Révész Imre felett emlékbeszédét. Ebből idézem a kérdésre vonatkozó részletet.

Révész Imre balmaz-ujvárosi lelkész volt. „Megkezdte a biblia magyarázatokat, melyeket eleinte oly kevesen látogattak, hogy Semseyné urnő, — ki a magyarázatokon majd mindig jelen volt, — a biblia magyarázatok gyér látogatottsága miatt egyszer így szólott Révészhez. Ugyan tiszteletes ur, mit tölti az időt azzal a biblia magyarázattal, nem érdemlik ezek, hiszen oly kevesen járnak?“

Ha senki nem volna is méltóságos asszonyom, akkor is ott vannak az iskolás gyermekek, s magyaráznom azoknak!

Ha azok sem jönnek?

„Akkor magyaráznom a bibliát a pusztá falaknak“.

Ezen szavak után így folytatja Szabó János az életrajzot:

„Ez kétségen kívül nem egyebet jelentett, mint erős akarat elhatározását, mely valóban elérte célját, mert az ige hirdető kitarása az ige hatalma által végre is megsokasította a hallgatókat“.

A hegy mellett kellemesen tűnnek fel olykor a völgyek; szabad legyen a Révész Imre nézete mellé oda állítani a magam véleményét.

Ő biblia-magyarázatról szól, ami, gondolom, össze volt kötve könyörgéssel is, tehát a szőnyegen levő kérdés megvilágításához az idézet valami részben hozzá járulhat, én pusztán csak a hétköznapi imádkozásról szólok.

Nem régen, 4. hónapja vagyok itt lelkész. Minden hétköznap reggelén templomba megyünk s — **vannak**.

S ha valamikor bekövetkeznék, hogy nem jönne külső ember egy sem, akkor is imádkoznám jó lelkiismerettel a mi rendtartásunk szerint. S meg vagyok győződve, hogy sem tanítónak, sem az iskolás gyermekeknek soha sem jutna eszébe, hogy mi most hitelveink ellen eszelekedtünk. Mert erős meggyőződésem, hogy itt, hol a gyülekezet megszokta a hétköznap reggeli harangszót, s a gyermekek szintén megszokták a reggeli templomba menetelt, az lenne a visszatetsző, ha nem harangoztatnánk, s templomba nem mennénk. Hát arra mit mondanának, hogy, ha harangoztatnánk, de templomba nem mennék? Én azt hiszem, hogy nem mondanának helyesebbet, mint ezt:

Ez a pap meg ez a tanító annyira nem tud el lenni nélkülünk, hogy még templomba sem megy, ha mi nem megyünk.

De még a magam részéről csalást is látok abban, hogy, ha harangoztatunk és templomba még sem megyünk, mert szerintem más viszonyaink között az isteniszteletnek mintegy legeleje, a harangozás, a hol t. i.

harang van. A harang hívja mintegy a hiveket: jertek! imádjuk az Istent, imádkozzunk!

A hol tehát a hétköznapi istenitisztelet szokásban van, kötelessége azt a lelkésznek a tanítóval és iskolás gyermekekkel is megtartani (gyülekezet ez is); a hol nincs szokásban: hasson oda a lelkész, hogy jöjjön szokásba, ezzel csak jót teszen.

Még nem ártana azt a régi jó szokást sem feleleveníteni, — a mit Révész Imre és a régiak gyakoroltak, — a biblia magyarázatot. De hát így kényelmesebb. Akkor kevés idő jutna a politizálásra, de még tán a romlásunk felett való jajgatásra is.

Ó.-Apáti 1902. febr. 17.*

Pótor Elemér.

TANÜGY.

Reform. hithűség és áldozatkészség.

— Válasz Sütő Áron ev. ref. lelkész ur „Redivivus” című cikkére. Megjelent a „Debreceni Protestáns Lap” 1902. évi I. számában. —

VII.

Vizsgáljuk most, hogy a tudományok elsajátítása, ugy mennyiség, mint minőség vagyis intensitása tekintetében miként áll az állami vagy községi közös iskolákban?

Felfogásom s részben tapasztalatom szerint ezen iskolák tanítási eredménye — *ugyanazon pedagógiai viszonyok között* — sem mennyiség, sem különösen intensitása tekintetében nem egyenlő, nem lehet egyenlő a felekezeti iskolák tanítási eredményével. Mert a felekezeti iskola ellenőrzése a lelkész közvetlen és állandó felügyelete alatt állván, sokkal hatályosabb az állami és más közös iskolák ellenőrzésénél, mely iskolákat a kir. tanfelügyelő legjobb esetben is évenként egyszer látogathatja meg; az iskolai gondnokság legfontosabb joga és kötelessége az évi költségvetés és számadás pontos elkészítésében áll, felügyeleti joga a tanítás tekintetében *alig valami*, helyesebben a valóságban *semmi*.

A hol pedig ellenőrzés nincsen, ott a leglelküimeretesebb ember is enged a kötelességek teljesítéséből.

Ehhez járul felekezeti iskolákban az eredmény fokozását biztosító azon körülmény, hogy a felekezeti tanítót a felekezeti iskolához az ügyszereteten kívül a hitbeli buzgóság és egyháziasság meleg érzése is köti.

E tényeket és eredményeket én, mint egyházmegeyi iskolalátogató s egy állami iskola gondnokságának helyetes elnöke constatom.

De ha a tudomány elsajátítása mennyiség és minőségre nézve egyenlő volna is a közös és felekezeti iskolákban, a tudomány szellemére nézve végtelen nagy a különbség, még pedig nemcsak az állami, hanem a különböző felekezeti iskolákban is.

Rövid látás, sőt vakság volna, tagadni a különböző szellem és különböző műveltség létezését és fontosságát.

A mint volt görög és zsidó, római és pogány szellem és műveltség; a mint van angol, francia, német, osztrák és magyar stb. nemzeti szellem és műveltség; úgy van protestáns, katolikus és más felekezeti szellem és műveltség.

Nekünk, mint egyházi felekezetnek célunk,

* Egymásután leadtam ezt a 3 cikket, mert nem akarom ezt a témát tovább napirenden tartani. Most má, — gondolom, — eléggé meg van világítva ez a kérdés is. Szerk.

hogy iskoláink ápolják és fentartsák a reform. szellemet és reform. műveltséget.

E szellemnek át kell hatni iskoláinkat, annak szervezését, át kell hatni magát a tudományt is.

Mi az a reform. szellem, melyet mint élő és ható erőt kívánunk mi egész életünkben — a bölcsőtől a sírig — vörös fonalként átszövödni?

E szellem, mely az egyének társadalmi, politikai, egyházi, hivatali, családi életében, haza és szabadság szeretetében, jellemében, magán és közéletének minden mozzanatában eddig élesen kidomborodott, ugyan az, a mi az íz és zamat a gyümölcsben, a mi a szín és illat a virágban. Szemmel nem látható, kézzel nem érzékelhető valami. Helyét senki meg nem jelölheti. Seholy sincs és mindenütt ott van. Ott van benne, betölti az egészet, mint Isten lelke a mindenséget. Tőle függ minősége, mely neki minden mástól megkülönböztető caractert ad.

E szellemet a fejlődő lélek az iskolából és családból, mint az ő tenyésztését és fejlődését szolgáló öserőből, oly észrevétlenül szedi magába, mint a faleveleinek üde színét, virágainak kábitó illatát, gyümölcsének jellemezhetlen zamatát a földből és fényből.

Az iskolának s az azt átható, betöltő szellemnek következzése, eredménye az a bizonyos lelki világ, mellyel fogva az egyén öntudatos vagy öntudatlan eszköz a felekezete, nemzete és saját jó vagy balsorsának kezében.

E szellem fölemel vagy lever.

E szellemet, — mondják talán, — mely, hit tudomány kifolyása, ezen tudomány által lehet ugyan ápolni, de a tudományok többi fájának sem e szellemhez, sem annak anyjához: a valláshoz semmi köze.

Nem úgy van.

Ez a szellem még a tudományoknak is szolgálója, tápláló dajkája, kinek emlőjén erős fejlődésnek indulnak azok. . . .

E szellem a történelem tudománya által közvetlen és szoros összeköttetésben van az egyháznak és az egyházzal sokszor azonos történetű hazának fájó multjával, hagyományaival, a szenvedő élet tanulságaival, összeköttetésben van a physica, geologia, chemia, astronomia, zoologia, botanica stb. utján magával a vallással, s a mint ezek fejlődését előmozdítani hivatott és képes, úgy ezeknek a tudományoknak tanítása által ez a szellem: a „*magyar reform. szellem*” fejlesztetik vagy romboltatik, ahhoz képest; a mint az a tanítás ezen szellemben fejlődött egyén vagy annak ellensége által teljesítettik. Mert minden tanító s nevelő a saját *szellemét*, lelkületét, erkölcsi s vallási felfogását, érzületét akarja a tanítására s nevelésére bizott lelkekben félreismerhetetlenül kidomborítani.

Ha ez így nem volna, értelem nélküli eljárás volna reform. főuraink s tehetőseink azon ténye, hogy gyermekeik mellett kizárólag reform. nevelőket alkalmaznak; értelem nélküli volna egyházaink és iskolafen tartó testületeink azon eljárása, hogy alsó, közép és felső iskoláinkba vallásra, vallás erkölcsi felfogásra, felekezethez, nemzetiséghez tartozandóságra való tekintet nélkül, nem a legképzettebb, legtudományosabb egyéneket, nem a legkiválóbb pedagógusokat hívják vagy választják meg. Miért nem alkalmaznak például nagy tudományu, nagy elméleti s gyakorlati bölcsességű jezsuitákat, Lukácsiukat, Mangrákat stb.? miért nem alkalmaznak leánynevelő intézeteinkben apácákat, barátokat? Mi szükség volt akkor a mult véres harcaira?

Mi szükség volt csak nem régen is a nagyváradi vérnélküli, de mégis keserű viaskodásra?

Kérem ezekre a feleletet!

Mégis van felelet rá. Azok a nagy urak és testületek tagjai okos emberek. Tudják, hogy az ilyen eljárás öngyilkos politika volna, azért ők megvédik attól magukat és a magukéit. Az együgyű tömeg is védje meg magát, ha szükségesnek látja. Gondoljon mindenki a saját bőrére.

Az okos embernek magára van gondja.

Igaz beszéd ez! A tömeg csak igavonó barom, s arra való, hogy egyeseket kitarson.

Allítom, hogy van felekezeti szellem még a tudományokban is. Észlelhetünk azokban reform. és más szellemet.

Mert van történettudomány, mely *lázadó „törvényes királyának s hazájának nyilvános ellenségévé lett, az igaz szabadságot felforgató, ugyanazért mindenütt üldözendő, elfogatandó, összes ingó és ingatlan javaiktól megfosztandó”* Bocskayakat, Bethleneket, Thökölyeket, Rákócziakat (1715:99. t.-c.) s van történettudomány, mely imádott vallásuk s hazájuk elnyomott s eltiprott szabadságáért halmi kész nemzeti és hithősöket hirdet.

Van történettudomány, mely haza és nemzet átkát képező, a fenevadaknál és dögvészuel (pestis) veszesebb eretnek s ugyan azért a gychennatüzcével irtandó („Comburantur“) sectát, eretnek és összeesküvő lelkészeket és tanítókat s van ismét történelem, mely a haza s nemzet fentmaradásáért, alkotmányának s szabadságának megmentéseért, *a lelki ismereti szabadság kivívásáért* majdnem elvérzett protestáns egyházat ismer.

Van történettudomány, mely folytonosan lázongó, trón és haza iránt hűségtelen, pártütő, azért mindenütt üldözendő népet, melynek tagjaival s vezetőivel „a hükaróknak s rendeknek (alattvalóknak) a továbbra fentartandó kölcsönös közlekedés, vagy *érintkezés* egyenesen és egyszerűen *örökös hűtlenség vétke s büntetése alatt tiltva van*“ s van történelem, mely királyához s hazájához hű, loyális, de e mellett s ezzel egyidejűleg, ezer éves alkotmányáért, hazája törvényes szabadságáért lelkesülő s azért *bárki* ellen sikra szálló, azt megvédeni kész magyar *nemzet* ismer.

Van történelem, mely műveletlen, durva, vad, a *testvér-népek* szabadságát, fejlődését vérbe fojtó ázsiai hordát, s van ismét olyan, mely mindenki iránt előzékeny, türelmes, saját jogait is megrabolni engedő, békeszerető, hős és nemes magyar nemzetet ismer (1868:44. t.-c.)

Van tudomány, mely a természettan, földtan, csillagászat, vegytan, állattan, növénytan, élettan, természetrajz, sőt az egyszerű írás, olvasás által is, a nagy teremtettség előállításában, a természet működésében nyilván látható erős és hatalmas, jóságos és személyes Istent, s van tudomány, mely ugyanezek folytán, képzel s csak együgyű embereknek való Istent ismer.

Ilyen tudomány ugyan minden részen találkozunk. de a felekezet legalább *tudatosan és szándékosan* az ilyenek hirdetőjét iskoláiban nem alkalmazza.

Milyen irányu s milyen szellemű tudományban kívánjuk taníttatni s neveltetni gyermek-inket?

E szellemet megfelelő tanítás s nevelés által lehet a lelkekbe átönten. Ily tanítás és neveléshez megfelelő szellemű tanítókra, s megfelelőleg berendezett iskolákra van szükség.

A nevelés hatását a nemzetek története sokszor

nyilván láthatóvá tette már. Én csak nemzetünk történetéből idézek néhány kiváló példát. A Cilley által nevelt V. László magyar király a nevelés céljához képest kéjenc, léha, gyáva, esküszegő lett. Rudolf, a bigot és zsarnok II. Fülöp s a jezsuiták nevelése Magyarországot, a jezsuiták által nevelt Báthori Zsigmond Erdélyt súlyesztették siralmas nyomoruságba. Az ingolstadti jezsuiták növendéke II. Ferdinánd *„inkább akart egy elpusztított, mint egy elkárhozott ország felett uralkodni“* s királyi esküjét végre is megszegte. A jezsuita nevelésű I. Lipót helyett és nevében a főpapok uralkodtak.

Kiváló példája a nevelés hatásának Mária Terézia királyunk. A viszály napjaiban a protestánsok is törhetlen hűséget tanusítván a király iránt s pusztító csatákban katolikus honfitársaikkal versenyezve ontván ők is verőket, teljes bizalommal fordultak ismételve hozzá, kérvén tőle hűségük és oly, sok áldozataik jutalmául egyházuk sorsának enyhítését, *s az egyébként gyöngéd női szív érzéketlen maradt a protestánsokkal szemben. Az első protestáns népes küldöttséget el sem fogadta.* (Farkas J.)

Hivatkozhatnám az ország szomorú multjából arra a rettenetes esetre, hogy a törökök által elrabolt fogoly magyar gyermekekből miként neveltek a hazának, az édesapának s anyának, a tulajdon testvérnek verét szomjazó ellenséget a janicsárokban; vagy arra, hogy a hős fejedelem II. Rákóczy Ferencz nagyreményű fiait mikké nevelték. De elég lett volna magát a reform. gyermekből nevelt I. Ázámán Péter esetét felhozom.

Ha apostollá akartok valakit nevelni, küldjétek a Krisztus iskolájába.

A gyermek utánczasi hajlamánál fogva olyanná akar lenni, mint tanítómestere, nevelője. Erkölcisége, szelleme, környezetének tetteiből táplálkozik.

A reform. szellemet fejlesztő, a ref. miveltséget terjesztő iskolák semmi esetre sem lehetnek az állam iskolák, melyeknek tanítóikara legjobb esetben is vegyes felekezeti s vegyes nemzetiségű s másként sem állanak a felekezet ellenőrzése alatt.

Képtelenek pedig ez iskolák erre, mert:

1. az ilyen tanítói testület összetartása laza vagy épen semmi, egyetértése korlátozott, szelleme széthuzó, sőt ellenséges, (lásd a temesvári és nagyváradi eddig tudomásra jött eseteket) s épen ezért,

2. a különböző hitfelekezetekhez s különböző nemzetiségekhez tartozó (oláh, szerb, szász, tót, horvát, magyar) tanítók különböző s egymás hatását paralizáló vagy megsemmisítő szellemben tanítják és nevelik a rájuk bízott ifjúságot.

Ha bölcs államférfiak féltik a hadsereg egységes szellemét, s mindent elkövetnek, hogy az meg ne bontassék; mennyivel inkább lehet és kell féltetni a mindenre hajló gyenge gyermekeregét?

A római egyház hatalma, melylyel a világot lábai alá tapodta, lelkészi karának, a clérusnak egységes szellemében rejlik.

Kérem szíveleljék meg ezeket az államosító urak!

3. *Az egységes szellemet az önrendelkezés és ebből folyó egységes fegyelem biztosítja.*

Képzeljük el hogy mi lenne következménye, ha a hadsereg és clérus felett egy harmadik testület rendelkezne, s gyakorolná a fegyelmet.

Teljes züllés és anarchia.

Az állami iskolai tanító-testületre, még ha tisztán reform. tanítókból állana is az, elveszti az egyház a fegyelmi jog gyakorlását s legyenek az egyháznak bármily fon-

tos érdekei a tanítás és nevelés mikéntje, a tananyag mennyisége és minősége, szelleme, a tanítási idő tartalma, az iskola belső rendtartásának megállapítása, a tanító beállítása, elbocsátása, áthelyezése, a tanító-testület szellemének, erkölcsi életének, erkölcsi felfogásának, szorgalmának, működése belterjtségének irányítása, emelése, változtatása tekintetében; bármiként mellőztesenek vagy elhanyagoltassanak is azok az érdekek, vagy éppen azok ellenére történjenek is az intézkedések: az egyházak s ezek presbyteriumai, az iskolák és tanítók működését, káros vagy boszantó viselkedését összetett kézzel tehetetlenül fogják nézni.

Mennyi jog, mennyi erő abban a figyelembe nem vett csekélységbe, melyről a könnyelmű Ézsau módjára egy tál pépért készülünk most lemondani!

Istenem! minő vakság.
„Gyermekkirályt s oly hadvezért,
Ki erején felül mer,
Ad az Isten haragjában
A nemzetnek, kit megver.“

(Kisfaludy).

Vajjon nincs-e ehhez a helyzethez erős hasonlóság sok egyházunk kormányzásában?

Ezek az iskolák azon kívül, hogy céljainkat meg nem valósíthatják, egyházunkra, felekezetünkre nézve veszélyesek is, mert ezen iskolák hatása folytán egyházaink idők folytán elvesztik tiszta kálvini reform-jellegüket.

Ismeretes mindnyájunk előtt, hogy ezekben az iskolákban felekezeti ünnepélyek p. o. a reformáció emlék-ünnepé (okt. 31.), hitelesítő (confirmáló) ünnepélyek, felekezetünk alapítói s más nagyjainak szentelt emlék-ünnepék, felolvasásokkal összekapcsolt buzdítások, melyek az ifjú lélek kialakulására döntőfontosságúak, nem tarthatók; ellenben az államnak -- a cath. egyház ünnepével összeeső (congruens) ünnepi nemesek pontosan megtartatnak, hanem az azokat megelőző hivatalos (katholikus) istentiszteleteken, miséken megjelenésre és az azokban való activ részvételre, ott a vallási formák megtartására, a mi felekezetünk növendékei is fegyelmi büntetés (erkölcsi megrovás, sérelmes osztályozás) terhe alatt kényszerítettnek. (temesvári nagyváradi esetek). Igaz, hogy a temesvári eset most reparáltatott, de nem lesz mindig Wlasich minister és Zsilinszky államtitkár); sőt a vörös betűs normanapok is megtartatnak, ha másként nem, szünidők engedélyezése által. Mindezek a népiskolákban az idegen egyházak iránti figyelem és érdeklődés felkeltésére, s a saját egyháza ünnepi elhanyagolására igen alkalmas módok és eszközök.

4. A felekezeti iskolák elvesztésével az egyházakhoz való gyermeki ragaszkodás, hűség és szeretet meghidegül s az idők folyamán megszűnik.

Az emberi természetben rejlik, hogy a kinek jótéményét élvezzük, az iránt hálások vagyunk, ahoz ragaszkodunk. Hogy az egyház tagjai egykor gyermeki szeretettel, a mai hitközönys korban pedig külsőleg legalább ragaszkodással viseltetnek az egyházhoz, határozottan annak tulajdonítható, hogy ezek még az egyház emlőin nőttek fel, annak iskoláiban nyerték hitüket, vallásukat és egyházi érzületüket, tudományukat. Az iskola volt az egyházzal összekötő kapocs. Ha ez az egyetlen összekötő kapocs is elszakad, bizony a nagy tömegtől került s az ürességtől kongó templomok azokat a nemesebb érzéseket soha életre nem keltik.

5. Az állami és más közös iskolák veszélyeztetik különösen a kicsiny egyházak fenállását.

Exempla docent. Szilágymegyében Ilosva községben csak reform. hitfelekezet volt. Később állami iskolát állítottak benne. Az iskolákhoz katolikus tanítókat neveztek ki s ma már ott kath. felekezet s e felekezetnek temploma van.

Igen, mert a tanítók úgy hatottak részben a tanítványokra, részben a szülőkre, hogy azok nagy számban, hagyták el őseik hitét. Csák Máté nagyváradi lelkész a térítés módját következőleg írja le: „Égre kiállt bűn az is — mondja a cath. káplán — ha valaki reformátussalegy szobában lakik, még ha az az illető gyermeknek tulajdon édes anyja is, úgy hogy egy jó gyermeknek kötelessége ref. vallású szülőjét arra bírni, hogy térjen át a katolikus vallásra, mert másként ő a gyermek nem szeretheti őt, de meg a más világon a nem katolikus úgy is elfog kárhozni. Milyen derék, mikor a jó fiu anyját megmenti a kárhozattól.“ El sem mondhatom, mily keserves könnyek között panaszkodta el nálam egy anya, felhozván hozzám kihallgatásra két fiát. (Prot. Lap 8. sz.)

Hiszen ez csak egy csepp a tengerben . . . Igaz. De az is igaz, hogy maga a tenger is cseppekből áll.

És ezek a dolgok nagy városban, nagy intelligencia ellenőrzése mellett történtek. Mi történik kis községekben?

Mi lesz következménye kis egyházközségekben az ilyen tömegesebb áttéréseknek, hol 3—400 lélekből áll az egyház? hol ez idő szerint congruival is nehezen lehet a lelkeszséget fentartani?

Egyszerűen az, hogy a mint bizonyos minimumra leszall a gyülekezet tagjai száma, úgy hogy a lelkészi állás jövedelme megcsökken s az magát fen nem tarthatja, a congruát a minister az 1898. XIV. t.-c. 15. § alapján egyszerűen beszünteti. A tiszteletes lelkész úr aztán elmehet más egyházat keresni. Mert a szükségtelenné vált állások fentartása által az államkincstár feleslegesen igénybe nem vétethetik. A katolikusok között pásztor nélkül ott maradt nyáj több kevesebb idő alatt az ott fennálló egyházba beolvad, megszűnik.

6. Az állami iskolák a felekezeti béke felbontására vezetnek.

Már maga azon körülmény, hogy a tanítótestület összetartása a különbözőfelekezeti tanítók között jóformán semmi, szellemük ellenséges: károsan hat vissza a növendékekre. Ha meg a különbözőfelekezeti tanítók, különbözőfelekezeti növendékek vallását gúny tárgyává teszik: az együttérzés helyett éppen a gyűlöletet keltik fel tudatlanlelkükben. Hát ha még mindezekhez hozzá járul nemzetiségi vidéken az a veszélyes körülmény is, hogy ott nemcsak különböző-vallású, hanem különböző-nemzetiségű (oláh, szerb, horváth, szász, tót, ruthén, magyar) tanítók s tanulók ülnek együtt, s hintik az áldatlan viszály magvát: szinte beláthatatlanok a következmények.

A közös-iskolák veszélyes következményeiről maga Deák Ferencz is megvált győződve. Az 1848. XX. t.-c. szentesítése után b. Eötvös József cultuszminister oly értelmű törvényjavaslatot terjesztett elő, hogy „a mely községben több felekezet van, mindenik felekezet számára külön iskola nyitattik.“ Vagyis ezen állami iskolák felekezeti-jellegűek lettek volna. Az országgyűlési többség a felekezetnélküli állami iskolákat sürgette. Deák Ferencz oda nyilatkozott, hogy: „elősmerem, hogy nagy átok volt Magyarországra a status religio; de nem hiszem, hogy a közös iskolák ezen átok súlyját megszüntetnék. A hazának jelen körülményei között tévesztett lépésnek tartom, elha-

tározni, hogy a status által felállítandó iskolák közösek legyenek. (Révész I.)

A katolikus autonómia moztani tárgyalásakor többen, egyebek között Zichy Vladimir így nyilatkozott: „sem mint katolikus, sem mint magyar ember nem vagyok hive az állami iskolának.“ A legszabadelvűbb katolikus Horánszky Nándor is csak az esetben hajlandó a katolikus iskolák átadására, ha az összes felekezetek átadják.

(Vége köv.)

Padrah Sándor,

kir. közjegyző s egyházkerületi képviselő.

KÖZÉLETÜNK.

A püspöktől.

425. szám.

A nagytiszteletű esperes uraknak.

Hivatalos tisztelettel tudatom nagytiszteletű esperes urakkal, hogy e folyóévi tavaszi tanítóképességi vizsgák idejéül — az illető tanárikar véleményének meghallgatása után — április hó 20 és következő napjait tűzöm ki és pedig:

Április 20-án lesz a jelentkezés,

„ 21-én az írásbeli s a javító és pótvizsgák,

„ 22-én és a következő napokon pedig a szóbeli és gyakorlati vizsgálatok fognak megtartatni.

Midőn ezeket nagytiszteletű esperes uraknak tudomásukra hozni szerencsém van, kérem, hogy a vizsgára jelentkezők névjegyzékét hozzám legkésőbbén április hó 10-kéig betérjeszteni méltóztassanak.

Teljes tisztelettel vagyok,

Debrecen, 1902. február 28-án

Kiss Aron,
püspök.

Felelet tiszt. Ferenczy Imre ur kérdésére.

(Folytatás)

A püspöki jelentést én, mint egyh. ker. jegyző is csak akkor latom, akkor olvashatom, amikor a jegyzőkönyv kiadatott, szétküldetett, tehát a november 20-án tartott gyűlés után pár órap mulva, s miután a püspök ur saját hatáskörében bizonyosan intézkedett, hogy a törvénytelenül együtt élők száma jövőre pontosan ki legyen mutatva, nem tartotta szükségesnek, hogy e tárgyban a közgyűlés intézkedését kerje, azt tárgyalás elé nem tűzte; így én, ki a gyűlésnek főtiszt. püspök ur általi megnyitása után alig egy óra mulva referáltam a nagybányai egyh. m. határozatát igen természetes, hogy azt az 1891. évi püspöki jelentésre nem alapíthattam, de alapítam az előbbi évre, a mely szinte az esperesi jelentés alapján keletkezett; s mit mond az 1900. évi püspöki jelentés? ezeket: „A vizsgálódó házások és törvénytelenül együtt élők számáról adott kimutatás hiányos“ tehát nem azt mondja, hogy e szám nagy, hogy e szám évről évre növekvő, s mi van az én határozattá lett javaslatomból? ez: az esperesi jelentésekből nem tapasztalja egyházkerület a nagybányai egyh. m. által jelzett veszélyes és káros tünetek szaporultát. Jelen volt az egyházkerület 12 esperese, így, ha én, mint előadó, tévedtem volna, az esperes urak bizonyosan felszólálnak s figyelmeztetnek s meg-

mondják, te jegyző tévedsz, a viszonyok egy év óta nagyot változtak, így azok az adatok melyekre építeni akarsz, nem helyesek, ők ismerik saját egyházmegyéik viszonyait legjobban, s nem tételezheti fel senki az esperesi kar egyetlen tagjáról sem, hogy hallgatnak akkor, ha a közérdek szavok felemelését megkívánja; s a nagybányai egyh. m. esperese s két képviselője szintén felszólálnak, előadó jegyzőt tévedésére figyelmeztetik s a határozati javaslatnak egyhangulag történt határozattá emelését bizonyosan nem engedik meg.

Azt hiszem kellő feleletet adtam a hozzám intézett kérdésre, így áttérek arra, hogy a 296. sz. határozat fogalmazványában mivel sértettem én meg akár a nagybányai egyházmegye, akár a krassói kör lelkészeit? Keresem ugyan van-e, s hol, melyik kifejezésben sérelem? Bizony bizony nem találok. Mit mond a 296. sz. határozat? Nem egyebet csak ezt: Mi egyházkerületi gyűlés nem látjuk a helyzetet oly sötét színben, mint ti krassói lelkészi kör, de megengedjük, hogy ti a magatok viszonyait jobban ismeritek ott helyben, mint mi itt a távolban, s *ha* tehát feltételesem mondván a baj nálatok csakugyan előállott, ti panaszoljátok, hogy elő állott, azt gyógyítsátok, orvosoljátok sürgősen az orvoslásra nézve pedig mi titeket lelkészeket tartunk legjobban, legalkalmasabb, legbölcsebb orvosoknak, a gyógyszer pedig a ti üdvös működéstökben nem állami intézkedésben véljük lenni.

Hol van e határozatban sértő, hol van ebben kimondva, hogy lehet ebbe bele magyarázni azt, amit az én kollegám Ferenczy lelkész ur ír, hogy a krassói kör lelkészei kötelességüket elhanyagolták, érdemtelen, haszontalan szolgák? Itélje meg az elfogulatlan közvélemény. Tovább megyek a sérelmesnek vett — sajnálattal — kifejezésre térek át; mit vesz az egyh. ker. sajnálattal tudomásul?

Koránt sem azt, mit fellebbező mond, hogy a krassói kör lelkészek hivatalos kötelességeket nem végzik s ezért őket sajnálattal bár, de még is esperessel figyelmezteti, hanem azt veszi sajnálattal tudomásul, ha az általuk panaszolt bajok fennállanak.

Az elfogulatlan olvasó a 296. sz. határozat stílusában sértő szándékot nem találhat.

Terjedelmes feleletemet még hosszabbra nyújtani nem akarhatom, azért nem terjeszkedem ki arra, hogy az 1894. évi XXXI. t.-c. intézkedései s az állam kormányi rendeletek lehetnek-e, vagy nem befolyással arra, hogy lelkészeink egyházi társadalmi bajainkat megszüntessék, nem irhatok értekezést arról sem, hogy a felekezeten kívülség s az egyházi szertartások mellőzésének okait mikben keressük; még az a kérdés sem tarthatik jelen közleményhez, hogy kifejtsem, minő nagy tévedésben élnek, kik azt hiszik, hogy konventünk buzgóságán mulik, hogy a törvényhozás oly országos törvényeket nem alkot s az állam-kormány ugy nem intézkedik, mint ők akarnák s igen sok esetben valamenynyen óhajtnánk, még arról sem irok anathéma alá van-e, vagy nincs vetve a szabad vélemény nyilvánítás, hisz a fellebbezés mutatja mily korlátlan ez, annyira korlátlan, hogy felsőbb hatóságainkat — a mint izlésünk hozza — elmondhatjuk rosz akaratunak, részrehajlónak, bölcesség hiányában szenvedőnek stb. gondoljuk: szegények vagyunk felsőbb egyházi hatóságaink tagjait fáradságaikért nem díj-zhatjuk mással, ériék meg e címekkel.

Feleletem egy személyes ügygyel kel végeznem, azzal, hogy én csupán e fellebbezésből tudtam meg, hogy nt. Soltész János ur — kinek nevében — akár

akarta, akár nem — az én Ferenczy kollegám fellebbezett, nemcsak tagja, de elnöke is a krassói lelkési körnek, én őt már akkor ismertem és tiszteltem a mikor az én fiatal kollegám meg sem született, — irántai tiszteletem az évek számával növekedett; azt hiszem, az én kollegám maga meg van győződve arról, hogy iránta érzett rokonszenveket, ha arra alkalmam volt, örömmel mutattam ki; a krassói lelkési kör többi tisztelt tagjait személyesen ismerni nem vagyok szerencsés, tehát lehetetlen irányukban ellenszenveket éreznem is, mindezeket azért kell itt leírnom, hogy lássa az elfogulatlan közvélemény, mi ok vezethetné jegyzői tollamat a tendenciozításra.

Én hiszem hogy feleletemből nemcsak a bíróság, mely elé vádlottként állítottam, de maga az engemet vádló jegyző kollegám meg lesz győzve arról, hogy ő a 296. sz. határozatot figyelemmel át nem olvasta, olyat magyarázott abba, a mi abban nem foglaltatik. Régen volt az, a mikor gyermeki elevevességgel ostort és korbácsot fontam, s a költő püspökkel szólva: „Feletem is átrepült az évek megvénítő lehellete,“ s mint vén ember, ki koránál fogva némi élettapasztalattal bírhat, ki a fiatal nemzedék iránt — bennök önmagát megifjodottnak látni véelve, a legjobb indulattal viseltetik, kérem, az én fiatal jegyző kollegámat, fogadja el jóakaratu tanácsomat, ne keressen rossz akaratot, ne kutasson sértő szándék után ott, hol azt soha fel nem találhatja s ítélete hozatalában nagyon, de nagyon higgadt lenni igyekezzék s azt a jegyzői tollat, mit a bizalom adott kezébe, a mit ő oly szépen, oly ügyesen forgat, csakis ily kedélyhangulatban használja.

(Vége.)

Ujfalussy Béla,

egyh. ker. vil. főjegyző.

Nyilt levél nt. Segesváry József esperes urhoz.

Nagyur! Mult év július 5-én 218/901. sz. hivatalos levélben a kebelbeli egyházak lelkészeihez a következő felhívást méltóztatott intézni:

„Ezen kívül az orsz. gyámintézeti tagsági díjakat is, és pedig a kongruát nyert lelkészek részéről 1. évi kongruájuk után belépti díjul fizetendő 10%-ot s az eddig nyert kongruájuk után eső 2 $\frac{1}{2}$ %-ot is törzsfizetésük hason százalékhöz hozzá számítva, következő összegekben kérem nt. Vityi Bertalan urhoz haladéknélkül beküldeni.“

Ennek a felhívásnak lelkésztársaim nagyobbik része nem tett eleget, mivel tudta, hogy az ellenkezik egyházmegegyenk e tárgyban hozott határozatával, én azonban erről elfeledkezve 104 kor. 29 fillért gyámpénztárnoknak elküldtem.

Miután azonban meggyőződtem arról, hogy az esperesi felhívás tévedésen alapszik, a családom által nem olyan könnyen nélkülözhető s csekély lelkési jövedelemnek jelentékeny részét képező pénzt vissza kértem. Nagytiszteletűségem kéréssem nem találta teljesíthetőnek, mivel eljárását „fehéren feketének“ azaz törvényszerűnek tartotta.

Erre megismételtem a kérésemet, kijelentve, hogy ha nagytiszteletűségem erőszakkal visszatartja pénzemem, nyilvánosság elé viszem e dolgot. Most beváltom ezen kijelentésemem és pedig annyival bátrabban, mivel nagytiszteletűségem erre vonatkozólag ezt írja:

„Sőt örülni fogok, ha nyilvánosságra hozza ez ügyet, mert bár nem tudom, hogy ezzel mit érne el a visszafizetés tárgyában, de nekem legalább alkalmat

fog nyújtani arra, hogy bebizonyítsam nemcsak Önnek, hanem többi lelkésztársaimnak is felvilágosítására, miszerint az a jegyzőkönyv nem ellenem, hanem mindaz a mi benne van, sőt még az is, a mi benne nincsen, éppen az által, hogy nincsen benne, mellettem bizonyít.“

Lássuk tehát a jegyzőkönyvet:

Az 1896. évi áprilisi jegyzőkönyv 8. száma alatt az e. m. gyűlés az orsz. gyámint. tagsági és 10% belépti díjra a következő határozatot hozta:

„Ezen jövedelemből — t. i. az egyh. m. gyámpénztárba folyó tagsági díjakból — valamint az eddigi jövedelmekből az e. megyei gyámintézet nem csak a most hivataloskodó, hanem a hivatalba ezután belépő e. megyei kebelbeli lelkészekért fizeti az országos gyámintézeti pénztárba a tagsági díjat és belépti 10% díjat, valamint az öt év előtt elhalt lelkészekért az országos gyámintézeti fizetési részleteket.“

Ez a határozat olvasható nevezett jegyzőkönyv 12. oldalán. Elég világos, magyarázatra nem szorul. Hogy más határozattal nem helyesítették, bizonyítja az 1899. évi szeptemberi jegyzőkönyv. melynek 129. lapján, a gyámpénztárnoki számadás kiadási rovatának 4. folyószáma alatt a következő kiadás van bejegyezve: Az országos gyámintézet részére a lelkészek beléptési és évi járulékaiba fizettem 1368 forint 21 krt.“

Erre a határozatra s ennek foganatosítására támaszkodva most se tudok mást mondani nt. ur, mint, hogy az esperesi felhívás tévedésen alapszik s e. megyei határozatba ütközik s pénzemem nem jogosan, hanem önkényüleg, erőszakkal tartja nagytiszteletűségem vissza.

Az e. megyei gyűlésen 20—30 gyűlési tag előtt azt méltóztatott mondani, többször ismételni és hangsúlyozni, hogy a lelkészek magok fizették be a 10% beléptési díjat, ezért lett kiadva az esperesi felhívás. A hozzám intézett levélben pedig ezt méltóztatik írni:

„Mert ne gondolja senki, hogy én csak emlékezet után jártam el akkor, midőn a Congruás lelkészektől a 2 $\frac{1}{2}$ % évi járulék mellett a 10%-os belépti díjat is kértem e tárgyú körleveleimben. Bár hála Istennek! emlékező tehetőségem sem szokott még cserben hagyni, ily dologban az még sem lehet alap, hanem szükségképpen kell, hogy oly dokumentum legyen, a mely a közmondás szerint „fehéren fekete.“

Ilyen okmány pedig az 1899. szept. 22-én M.-szalkán tartott e. m. közgyűlés jegyzőkönyvének 11. száma, melyben a számvevőszéki elnök a gyámintézeti pénztár veszélyeztetett helyzetét tüntetvén fel, részben új költségvetést ajánl, hogy a tőke nagymérvű romlását ki lehessen kerülni.

A mit itt a nagytiszteletű ur ir, az tény. A számvevőszéki elnök a gyámpénztár érdekében mentő eszközöket hoz javaslatba, az e. gyűlés határozatot is hoz e tárgyban és pedig a következőkben:

„Számvevőszék elnöke, Lövey Pál urnak beterjesztett véleményes jelentése tudomásul vétetik egyházmegegyei közgyűlésünk által. A gyámintézet pénztári egyensúlyának helyreállítása tárgyába tett véleménye egyházmegegyei közgyűléünk által elfogadtatik, e szerint kamatláb a lelkészekre nézve is* 6%-ról 8%-ra emeltetik, a hátralékos kamat után 8% késedelmi kamat számíttatik a tagsági járulék a lelkészekre nézve 2 és 1 $\frac{1}{2}$ %-ra a lélekszám után pedig 1 és 1 $\frac{1}{2}$ %-ra emeltetik.“

Nincs e határozatban még csak szó se, nem is lehet orsz. gyámintézetről, az annak fizetendő 10%

* A kölcsönök után.

belépési $2\frac{1}{2}\%$ tagsági illetményről e. m. gyámpénztár utján. Ennélfogva, én nagytt. ur most is jogtalanak, erőszakosnak, az e. m. gyűlés jogkörébe avatkozónak tartom a kérdéses esperesi intézkedést.

Ha annak jogi alapjától eltekintve erkölcsi oldalát nézzük: még szomorítóbbnak találjuk.

A nagytiszteletűséged önhatalmu intézkedése szerint ugyanis az I-ső és II-od osztályu egyházak lelkészei, tehát a nem Congruás lelkészek, mivelhogy nincsen Congruájuk, 10% belépési díjat nem fizetnek csak a $2\frac{1}{2}\%$ évi tagsági díjat, a Congruás lelkészek ugyan azon lelkészi javadalom mellett a lehető legigazságtalanabb kulcs szerint kötelesek járulni a gyámpénztár kimentéséhez. P. o. két 1200 koronás jövedelmű lelkész közül, az, a ki 600 kor. congruát kap, 60 korona, a ki 60 kor. Congruát kap 6 kor. belépési díjat tartozik fizetni. Ugyanazon jövedelem mellett 54 kor. különbség.

Azt méltóztassék elhinni nt. ur, hogy, ha egy ilyen méltánytalan szegényebb jövedelmű lelkésznek jogérzetét s anyagi érdekét sértő adókulcsot az e. m. gyűlés állapítana meg s annak végrehajtását reám, mint esperesre bizná azonnal lemondanék az esperesi hivatalról, de végre nem hajtánám, nem hogy magam önkényűleg állapítanék meg a legnemesebb célra is ilyen adókulcsot.

A mi nagytiszteletűséged hozzám intézett levelének személyeskedő részét illeti, hogy t. i. az én fenyegetésemtől meg nem ijjed, arra nézve csak annyit mondom, hogy bátran kimaradhatott volna egy esperesi levélből. Én a nyilvánosság említésével nem fenyegetőztem, ha felhoztam, egyedül indító oknak szántam, magam végett, hogy szabaduljak meg e keserű óratól, melyben e levelet fogalmazom.

Nem bírom hinni, hogy a nyilvánosság előtt megsegyenüljek, hogy a ki e levelet elolvassa elfogulatlanul, azt ne mondja: Bizony jogtalan és méltánytalan a nagytiszteletűséged intézkedése s erőszak a pénzemnek közel egy évig való visszatartása.

Egyébként kérem és várom a vett ígéret alapján nagytiszteletűségednek felvilágosító sorait. A míg ezt megkapom, vagyok nagytiszteletűségednek.*

Iriny, 1902. január 29.

alázatos szolgálja:

Veress Imre,
ev. ref. lelkész.

Veress Imre lelkész ur fenti kirohanására következőkben válaszolok:

1. Az általa idézett 1896. szept. 28-iki 8. jk. sz. egyházmegyei határozat, — nem lévén még akkor congrua, csak a lelkészi törzsfizetések után az országos gyámintézetbe fizetendő belépti díjak és évi tagsági díjakról szól.

2. Az ugyancsak általa idézett 1899. szept. 22-i 11. sz. jegyzőkönyvben pedig, a törzsfizetések után az

* Én kiadtam ezt a cikket, mert azt tartom, hogy, ha valaki jogaiban sértve érzi magát, nem volna helyes előle a teret elzárni, hogy érveit kifejtse. De más felől az is erős meggyőződésem, hogy ilyen e-etekben a jogorvoslat keresésnek leghelyesebb és legtermészetesebb útja az egyházmegyére visz. Ez az egyházmegyék autonomikus jogköréből is következik. Az ügyvel nem ismeretes embernek lehetetlen az ilyen kérdésekben még csak állást is foglalni el, mert egy-két cikk után még csak nem is tájékozhatjuk magunkat. Így vagyok p. o. jelen esetben én magam is. Nem látok világosan s módomban sincs időm sincs, hogy a részletek tanulmányozásába belemerülhessek. Győzzön a jobb.

Szerk.

egyházmegye gyámpénztára által 3 évben teljesített ama kötelezettségek a gyámpénztár tőkeállományát támadván meg, a számvevőszék, illetve annak elnöke jelezve s egész nagyságában és teljes részletességgel mutatva be a veszélyt, mely emiatt az egész gyámpénztári tőkét megsemmisüléssel fenyegeti, többek közt ezt mondja:

„A következő 1900-ik esztendőben — bár a belépti díjat az országos gyámintézetbe nem kell is fizetni, — a tőkeapadás 600 frt, — az 1901-ik esztendőben pedig már felül lesz az 1000 frton az évi tőkeapadás.”

Itt tehát nyilván kimondja, hogy „az 1900. évben már nem kell az orsz. gyámintézetbe belépti díjat fizetni,“ (miután az előző 3 évben a törzsfizetések utáni ilyenmü díjak már be lettek fizetve.)

Hogy pedig a még akkor életbe sem lépett kongrua utáni belépti díjak fizetése a gyámpénztár által még csak eszében sem fordult meg a gyámpénztár megmentését javaslatba hozó számvevőszéki elnöknek: a fenti kijelentésen kívül kitűnik az 1900-ra általa előterjesztett költségvetésből is. „De hadd beszéljenek — ugymond — a számok. Az 1900. évben a költségvetés következő:

I. Szükséglet:

1. Országos gyámintézeti járulék	668 frt — kr
2. Pénztárnoki tisztelet-díj	100 „ — „
3. 8 lelkész-özvegy segélyezése	1000 „ — „
4. Egy tanító-özvegy segélyezése	62 „ 50 kr
5. Három teljesen árva segélyezése	375 „ — „
6. Hat félárva segélyezése	375 „ — „
7. Egy lelkész nyugdíjazása	375 „ — „

Együtt: 2955 frt 50 kr

II. Fedezet:

5839 frt tőke 6% -os kamata	350 frt 34 kr
8040 „ „ 8% -os „	643 „ 20 „
2000 „ ért. Népbank részv. oszt.	240 „ — „
4580 „ 73kr. takaréktőke kamata	120 „ — „
Államsegély	480 „ — „
Baldáchi alap osztaléka	40 „ 50 „
Tagsági járulékokból	327 „ — „
Lélekszám utáni $\frac{1}{2}$ korból	151 „ 13 „

Együtt: 2352 frt 67 kr

„Az 1901-ik évben a segélyezendők száma egy özvegygyel és öt félárvával szaporodván — számvevőszéki elnök szerint — az összes szükséglet lesz 3393 frt, — a fedezet 2352 frt; — a hiány 1050 frt 33 kr.”

Ennek a nagy fedezethiánynak legalább részbeni pótlására kamatemeléssel, tagsági járulékok emelésével s a lélekszám után $\frac{1}{2}$ krnak $1\frac{1}{2}$ kr-ra való szaporításával kihoz a számvevőszéki elnök: 796 frt 26 krt; de, mint maga beisméri, még így sincs teljesen rendezve a dolog. (mert fedezethiány így is 144 frt 07 kr marad.)

És most kérdem, hol és mi által van e költségvetésben gondoskodva a lelkészi kongruák után az országos gyámintézetbe fizetendő belépti díjaknak a gyámintézeti pénztár által leendő fedezéséről? S ha az egyházmegye határozatában erről egy szó sincsen, — nem az volna-e részemről az erőszakoskodás, ha azt a gyámpénztár által fizettetném, — talán, mert magam is kongruás lelkész vagyok? — No ilyen erőszakoskodást én sem Veress Imre urtól, sem mástól nem fogok megtanulni s mint esperes nem fogok romlásán igye-

kezni annak az egyházmegyei gyámintézetnek, mely az én hivataloskodásom idejében jutott oly állapotba, — hogy, ha nem is az özvegyekért, de az árvákért sokkal többet tesz, mint az országos gyámintézet s melynek nem én, kinek segélyezendő árvám már alig lesz, hanem éppen az olyanok fognak esetleg hasznát venni, mint Veress Imre ur!

Segesváry József,
esperes.

IRODALOM.

„**Bibliai képek.**“ rövid s népszerű bibliamagyar-
rázatok, írta Sz. Kiss Károly. Ára 5 korona. Spitzer
Sándor könyvnyomdájában Komárom, 1901. (Kapható
a szerző nagy-igmándi ev. ref. lelkésznel, Nagy-Igmánd,
Komárom-megye.)

(Folytatás.)

A „VIII.“, „IX.“, „X.“, „XI.“ és „XII.“ sz. a *Jakob házassága* (I. Móz. XXIX. r. 16—20; 21—28; I. Móz. XXX. r. 43. v. és XXXI. r. 1—9. és 14—18; I. Móz. XXXI. r. 19—36; végül XXXI. r. 36—55. v. alapján), öt beszédben Jakob szolgálatának és házasságának ismeretes történetét adja elő igen rokonszenves vonzó egyszerűséggel, művészi elevevességgel, sok hasznos tanulságot és intelmet kötvén az ifjuság szívére. Találónan festi Lábánt, Jakóbot és híven adja az e fajta emberek lélektanát, erkölcsi rajzát. Kár azonban, hogy a gazdag anyag és gondolatkészlet öt beszédben foly szét, mi, ha egy műalkotásba tervszerint beépítettett volna: mindenestre hatalmas szellemi építmény állana előttünk. De a kit jobban megragad, a kit inkább kielégít egy utca képe egyszerű barátságos házaeckák sorá-
va, mint az Alhambra, vagy más merész alkotás eszméletető tekintete: az örömet és lelkihasználó lehet eme beszédek tanításait, sőt kifejezésbeli egyszerűséget, közvetlenséget és melegséget tanulhat is belőlök.

A „XIII.“ alatti: *Ki volt annak okozója* (Márk XV. 9—13. v. alapján írott) nagypénteki beszéd, mely könnyed szép előadásban, elég lendületesen halad, mindazáltal csak a kisebb sikerű beszédek sorába tartozik. Fölfogásával belesik a nagypénteki beszédek azon elharapódzott, majdnem általános hibájába, mely szerint a fő szempontot tévesztve, az atya akarátának mind haláláig engedelmes Jézus megváltói szerepét és nagyságát feledve, csak az alárendelt mozzanatok forgatagába sodortatik, a célt feledve csak az eszközökkel bibelődik. Ily módon lehetne nagypénteki beszédet írni az ecetbe mártott szivacsról, — mit a szenvedő Jézusnak adtak, — a tövis koronáról, vagy a dárdáról, mely az utolsó sebet adta stb., a hogy tényleg irnak is már nagypénteki beszédet, p. o. némely német prédikátorok. Kidolgozásával pedig belécsik a szónokok azon majdnem általánosan bevett és a kritika által is jól megízelt hibájába, miszerint a maga tételét ki nem domborítja, ha van is főtétele, azt nem *bizonyítja*, hanem csak *részletezi részekre oszt valamit*, már vagy a *főtételt*, vagy valami egyebet, mire a kritika mostanában így mondja rá szakértő véleményét: *főtételét helyesen osztja fel . . . Hogy a bizonyítást a részletezéssel nem lehet helyettesíteni sem a parlamentben, sem a kir. törvényszéknél: azt minden prókátor nyilván megbizonyíthatja, annak, a ki ebben netalán kételkednék.* Sz. Kiss K. hát e beszédben nem követett el nagyobb

hibát, mint a többi nagynevű prédikátorok, kik ezen a csapáson járnak nagy idő óta: csak én lettem volna minden kritikusoknál lelkiösmeretlenebb, ha ezt elhallgatom vala.

A „XIV.“ alatt álló — *A szétváló atyafiak*, I. Móz. XIII. 5—9. v. alapján) szép, erőteljes nyelven írott, sok helyen hatásos előadással ékeskedő, jó bibliamagyar-
rázat, mely figyelmes olvasást érdemel, a használatban is jól megállhatja helyét.

A „XV.“ alatt álló — *Hivők és hitetlenek* (Máté XXVIII. r. 16—17. v. alapján dolgozott) ugy látszik áldozó esőtörtőki előadásra szánt beszéd. Stílusa némi simítást igényel, belőle ki kell küszöbölnünk p. o. az illet: „ebül gyült jószág, ebül vész el,“ „járásbiró“ — a mi helyett jobb sikerrel mondhatjuk egyszerűen a *biró* szót — és akkor ez is használható lesz. Hasonló szempont alá esik a „XVI.“ alatt álló *Az atyák példányképe*, mely a Jób k. I. r. 1—5. v. alapján írott.

Jóval nagyobb sikert aratott a „XVII.“ alatti (Máté XXVIII. r. 11—15. v. alapján dolgozott) husvétii beszéd. *A Krisztus feltámadása micsoda következményeket szült az ő ellenségeinél?* Rövid, velős, hatásos beszéd ez erőteljes nyelven. Benne azon történeti tény rajzolatik, hogy a papok és irástudók Jézus föltámadásától megrettenve a vitézek megvesztegetésével, tehát pénzzel és hazugsággal akarják elnyomni a föltámadás igazságát. Aztán az az erkölcsi igazság állítatik eléük, hogy az igazság ily erőszakos és csalárd elnémitása és letapodása csak ideig-óráig tartó, de a csalárdságon veendő győzedelme állandó és örökké tartó leszen.

(Folyt. köv.)

V. Zs.

Philosophie in Ungarn. Ily címmel jelent meg egy kis füzet a *Dr. Rácz Lajos*, sárospataki főiskolai tanár tollából külön lenyomatként az *Überweg-Heinze: Grundriss der Geschichte der Philosophie* IX. kiadásának (Berlin, Mittler u. Sohn. 1902. Mk. 7) IV. kötetéből (Seite 625). Mindnyájan tudjuk, hogy a külföldiek — alapos tájékozottság és ismeret híján — mennyi valótlanságot hisznek, s bocsátanak rólunk világgá. Nagy elismerésünkre tarthat tehát számot mindenki, aki csak a mi hazai viszonyainkat, bármely téren, kellő világításban mutatja be a külföld előtt. Már pusztán ezért is a legnagyobb figyelemre méltó a *Rácz Lajos* összefoglaló dolgozata a magyar philosophiai irodalomról, mely egyik legkiválóbb német encyklopediában látott napvilágot. De a Rácz Lajos dolgozatában nem csupán a vállalkozó jóakaratot, hanem a hűséget és alaposágot is kell becsülnünk. Mint a magyar philosophiai irodalomnak szakavatott ismerője, szorgalmas és tehetséges munkása, rövid, tömör vonásokban a valóságnak megfelelő, tiszta, hű képet ad a külföldnek philosophiánk fejlődéséről és jelenlegi állásáról. A német tudományos folyóiratok útján Németországban a *Dr. Rácz Lajos* neve már nem ismeretlen. Legközelebb is a *Deutsche Literatur-zeitungban* ismertetett két magyar philosophiai munkát (Diderot válogatott phil. művei Kun Sámuel, Alexander Bernát és Diderot-tanulmányok Alexander Bern.) a kezünk alatti compendiumával pedig még inkább öregbítette a külföld előtt érdemeit, míg a magyar irodalomnak is fontos szolgálatokat tett. Évekkel ezelőtt jelent már meg a *Falkenberg szerkesztette Zeitschrift für Phil. und phil.* Kritikben (Bd. 107. S. 216—232) *dr. Szlávik Mátyástól* egy összefoglaló ismertetés a magyar philosophiáról

(Zur Geschichte u. Litter. der Phil. in Ungarn) de az ellen több kifogást tettek *Seredy Lajos* (Athenaeum 1896.) és *Rác Lajos* (Sárospataki Lapok 1896). E kifogásolt ismertetés alapján állított össze a fentebb említett encyklopaedia VIII. kiadásában (1897.) pár lapnyi áttekintést a magyar philosophiáról maga a szerkesztő *Heinze*, míg most a IX. kiadásban (§ 71.) *Rác Lajos* hibátlan, alapos ismertetését találjuk. Rövid előjáró áttekintésben megemlíti, hogy a kedvezőtlen művelődési viszonyok akadályozták az önálló magyar philosophia kifejlődését; hogy sorban Descartes-nak, Kantnak, Hegelnek, majd Comtenak, Spencernak és Wundtnak volt hazánkban legerősebb hatása, hogy a legmélyebb és legönállóbb gondolkozóink: *Brassai*, *Böhm*, *Bodnár* és *Pikler*. Ezután forásairól számol be, majd időrendi sorban ismerteti a magyar philosophiának minden nevezetesebb jelenségét s művelőit a cartesianus *Apáczai Csere Jánostól* kezdve: a kantianusokat, Schelling követőit, a hegelianusokat, a magyar harmonistikai philosophia híveit, a concretismust, Schopenhauer, Hartmann hatását, a positivismust. Külön szól a genialis polyhisztor, *Brassai Sámuel* philosophiai munkálkodásáról. Az egyes philosophiai disciplinák közül ismerteti a morál és jogphilosophiának, a vallásbölcsészettnek, paedagiának, aesthetikának, lélektannak és logikának kiválóbb magyar művelőit. Végül előadja, hogy kik foglalkoztak hazánkban a philosophia történetével s bezárja ismertetését a philosophiai folyóiratok és fordítások megemlékezésével. Gondos és alapos dolgozatának lehet tulajdonítani, hogy még az *Überweg-Heinze* VIII. kiadásában az utolsó előtti helyen (csak a spanyolok voltak hátrább) emlékeztek meg philosophiánkról, addig a mostani IX. kiadásban már a cseh lengyel, orosz és spanyol előtt foglalunk helyet. *Rác Lajos*nak ugy hazafias, mint tudományos szempontból teljes elismeréssel adózunk fáradozásaiért s kívánjuk, hogy valódi missió számban menő munkásságát a legnagyobb sikerrel folytassa tovább a külföldi folyóiratokban!

S. Sz. J.

Szives kérelem a nagytisztelű lelkész és igen tisztelt tanító urakhoz! Tizenöt évi lelkészkedésem alatt volt alkalmam tanulmányozni a magyar nép életének minden mozzanatát és gondolkodását. S fájdalommal tapasztaltam — különösen az ifjakkal — az erkölcsi élet hanyatlását; s azt, hogy népünk bizonyos része a socialis eszmék iránt hova tovább lelkesedni tud némi izgatók gyújtó beszédeire, s hogy az ilyen gyülekezések helye többnyire a korcsma, hol a butító pálinka gőzétől felhevülve gyakran olyan tetteket követnek el, aminek folytatása azután a fegyház. Két és fél évi fegyházi lelkészkedésem óta tapasztalom, hogy beszállított fegyenceinknél a büntettek legnagyobb száma elhanyagolt valláserkölcsi, nevelésből kifolyó korcsmai virtuskodás, s az alkohol tulságos élvezete.

Egy a nép nyelvén, az ő eszéhez és szívéhez szóló versben írott elbeszélést irtam: „Sarki Nagy András esete, vagy a bünt követi büntetés címmel“ ki az ilyen socialis vezérek bujtogatásának lett áldozata; melynek kiadását újév után fogom eszközölni. S mivel a mű a magyar földmivelők és iparos osztálynak lesz szánva árát 60 fillérben számítom.

Szerény kis művemről az ország legtekintélyesebb írói előnyösen nyilatkoztak a többek közt *Bartók Lajos*: „Minden tekintetben jeles, hasznos munka az, a történet nagyon alkalmas, népjózanító szer az izgatók ellenében, s magyarsága, rithmikája igazán üdítő

tisztasággal hat ebben a romlott idegenszerű írói világban. A nép körében, iparmunkások, földmivelők között nagyon érdemes hivatást fog e könyv betölteni.“

Baksai Sándor: „A genre melyben irva van a legnehezebb forma Arany János óta stb. . . Minde mellett annak a közönségnek melynek szánva van, hasznos, kellemes és építő olvasmány lesz.“

Szaboleska Mihály: „Egyébb bírálatot én nem tudok róla mondani, minthogy igazi élvezettel olvastam el kétszer is.“ stb.

Dr. Lampérth Géza: „Művecskéjét jól eső örömmel olvastam, szép és jó ügy, amint van, teljesen meg fog felelni céljának.“

Mivel előfizetési felhívást nem bocsátok ki, ez uton bizalommal igen kérem lelkész társaim; s az igen tisztelt tanító urakat: sziveskedjenek munkámat híveik között minél szelesebb körben terjeszteni; midőn abban az időben néhány példányt megküldeni bátor lesznek.

Azon reményben vagyok „hogy szerény művem a népközött kedves és kellemes olvasmány lesz, ha lelkész társaim, és az Ur szöllőjébe velem munkálkodó igen tisztelt tanító urak ajánló pártolását megnyerem.

A megrendeléseket kérem címre február 15-ig, mert felesleges példányokat nem nyomatok. 10 példány után 1 tisztelet példány jár.

Kiváló tisztelettel: Lipótvár, 1901. december hó, (Nyitra megye).

Dömény Zoltán,
fegyint. ev. ref. lelkész.

NEKROLOG.

VENETIÁNER SÁNDOR.

1853—1902.

A protestáns theologiai tudományosság mezején mi magyar reformátusok még mindig messze állunk attól, hogy számottevő tényezőknek tekintessünk. Alig-alig tűnik fel köztünk egy kiválóbb elme, a kinek hatása maradandóbb nyomokat hagyna maga után. Theologiai irodalmunk fogyatékosan szegényes. Ha még néha-néha akad is sorainkban rátermett író, nem találkozik pártoló és olvasniserető közönség. Nálunk keletők csak a predikációknak van. Itt még a silányabb termékeken is tudhat a kiadó.

Szomorú tény, hogy a kiválóbb magyar tudósok érdemeit nem az édes hazai földön, de a külföldön tudták csak igazán méltányolni és megbecsülni. Az exact tudományok nagy mesterének *Bolyai Farkasnak* tehetségét a számtudományok királya a göttingai tudós *Gauss* ismeri először fel és ő volt az, a ki őt a világ legnagyobb matematikusainak sorába emeli fel. A nagy hittudós és kiváló énekköltő *Szenczi Molnár Albert* érdemeit a külföld tudja csak méltányolni eléggé.

De így van ez a tudományok bármely terén. Rendesen a művelt külföld az, a mely jeleseinknek valódi érdemeit felismeri, ez mutat tudósainknak diszes polcot, a mely őket a tudományok történetében méltán megilleti.

Venetiáner Sándor élete is hangosan kiáltó, de sok tekintetben megszegyenítő példa gyanánt áll e tekintetben előttünk. Sokan közülünk meg se látták, vagy kicsinyelték ez igazi tudóst, pedig életének minden

percenét a magyar prot. theologiai tudományosság miveletére szentelte. Sőt — mondhatjuk — ennek ol-tárain lobbant el oly hamar életének világa; s ennek lázas művelése közben szakadt meg nemes szíve.

Engemet a megboldogult tudós férfihoz régi baráti ismeretség fűzött. Ismertem egész életpályáját. És mert nemcsak ismertem a hü munkában eltöltött hasznos életet, de érzem is a nagy veszteséget, mely most kidöltével érte a magyar prot. theologiai tudományosságot, hadd szenteljek néhány sort — e lap hasábjain — az ő emlékének!

Venetianer Sándor uj-sővei református lelkipásztor szeretett egyházunk lelkészi karának valóságos dísz volt Tolnamegyében *Faddon* zsidó szülőktől született az 1853. év június 17-én. Gimnáziumi pályáját Kecskeméten végezte el az 1871. évben. Innen egyenesen a bécsi egyetemre iratkozott be, a hol főként nyelvészeti és bölcészeti előadásokat hallgatott. Itt ismerkedett meg a magyar református theologusok derék barátja *Böhllel* is, a ki a fogékony ifju lelkére mely benyomást tön. Ugyancsak itt érintette meg a Krisztusban megjelent üdv és igazság az ő szép lelkét s az 1873. év augusztus 20-ka nevezetes fordulópontot jelez az ifju életében: reformátussá lesz s valóságos interna vocatióval a papi pályára lép. Az 1874—75-ki tanévet Bazelben tölti el. Itt hallgatta a theologiai és bölcészeti előadásokat. Én itt ismerkedtem meg ő vele, s csakhamar megszerettem a széleslátókörű, szorgalmas, komoly és tiszta életű ifjut. A kik őt közelebről nem ismerték, sok tekintetben rideg, zárkózott természetűnek tarthatták, de a ki közelebb férközhetett nemes lelkéhez, legott érezhette azt, hogy Venetianernek kebelében hü és nemes szív dobog. Én sokszor megfigyeltem lélektanilag is őt. Ábrázatán, ha beszélgettünk vele, mindig előmlött valami komoly, bánatos szomorúság; a mi különben is majdnem minden kiválóbb tudósnak jellegzetes tulajdonsága szokott lenni.

Külföldről az 1876. évben jött haza s a lelkész-képességi vizsgákat kitünő sikerrel letéve, előbb turkevei majd nagyváradi segédlelkész lett. Főnökei mindkét helyen nagyon szerették a komoly és nagy műveltségű ifjut s szép, fényes jövőt jósoltak neki.

Nem soká kellett káplánkodnia. Csakhamar megtalálta önálló munkaterét.

(Folyt. köv.)

Dr. Márk Ferencs.

KÜLÖNFÉLÉK.

NÉMETHY LAJOS.

Debreceni ev. ref. lelkipásztor, egyházmegyei és egyházkerületi tanácsbíró, folyó hó 5. napján esteli kilenc órákor 76 éves korában, csöndesen, jobblétre szenderült. Az Urához tért kegyes és hív szolga összeomlott porsátorát, a gyászoló család és kiterjedt rokonság, a lelkipásztor tisztársak, presbyterium, kollégium eklézsia és általában a résztvevő nagy sokaság méltó kegyelete mellett helyezte el síri pihenésre a Kossuth-utcai temetőben. Kinek élete munka és áldás volt — emléke tetteiben és a szivekben megmarad. Az elhunynak életiratát a közelebbi számban közöljük.

— **A bécsi evangélikus theologus Otthon.** Éppen ez előtt egy évvel nyílt meg s azt jelentik felőle, hogy azoknak a váradalmaknak, melyek felállítására alkalmával irányadók voltak, egy tapasztalatának tanubizonysága szerint, mindenképpen megfelelt. A cél az volt, hogy annak falai között a tanuló ifjak valósággal barátságos otthonra találjanak s jól érezzék magukat. És ez a cél el van érve. Élvezik a felvett tanulók az akadémia szabadság nemes örömeit, melyet nekik a szabad szellemen szerkesztett házi rend nyújt s a bentlakosok nemcsak az anyagi gondozásért hálásak, hanem a szellemi élvezetért is, melyet az „Otthon“-ban szintén tapasztalnak. Az inspector vezetése alatt naponként olvasás a szentírást, ezenkívül a fakultás tanárai minden héten egyszer sorban tudományos dolgokról olvasnak fel előttük s felolvasásokon más fakultások hallgatói is résztvehetnek. Van már az „Otthonnak“ egy kis kézi könyvtára is, mely a tanulóknak állandóan rendelkezésükre van s a mely örvedetesen gyarapodik. A napokban az „Otthon“ az osztrák kultus-minister érdeklődését is felkeltötte, minek az eredménye az lett, hogy 800 koronát adott az „Otthon“ könyvtára gyarapítására. Sajnos azonban, hogy az „Otthon“ élete pénzügyileg még így sincs kellőleg biztosítva.

— **Némethy Lajos temetése.** A debreceni ev. ref. egyház érdemekben gazdag lelkipásztorát. Némethy Lajos ur temetése f. évi március hó 8-án, délután 2 $\frac{1}{2}$ órákor volt nagy részvét mellett. A nagytemplomban imádság és oráció tartásra nt. Biki Károly szatmári esperes, — a sirnál búcsúbeszéd mondásra nt. Szele György bakonyiszei lelkész ur kértettek fel a család kívánságával egyezőleg, mint a kik az elhunyt lelkésznek kedvelt segédlelkészei valának.

— **Emlékünnep a kollégiumban.** A debreceni ev. ref. Főiskolai énekkar, a magyar irodalmi önképzőtársulat és a főgym. zenekör tagjainak közreműködésével, néhai boldog emlékezetű Nagy József, Vecsey-Bruckner, Magyar-Kegyes, Kádár István, Fráter Ida és Sipos Margit alapítók emlékezetére, 1902. évi március hó 5-én szerdán, a főiskolai énekeremben évfordulati ünnepélyt rendezett. Műsor volt: I. szakasz. 1. Gyászenek. Erkel Ferencztől. 2. Megnyitó beszéd. Nt. Dr. Erdős József tanár urtól. A jutalmazottak megnevezése. 3. Intés Dr. Bróly Miklós. 4. Komoly szavalt. Jakab Lajos 1. th.-tól. 5. Kurucz dalok. A főgymnasiunai zenekör 6 tagja kísérete mellett éneklete Kovács Károly 3. th. II. szakasz. 6. Szerenád Beckertől. 7. Felolvasás. Szarka Lajos 2. jh.-tól. 8. Magyar dalok. Lányi Ernőtől. 9. Vig szavalt. Baróthy István 8. o.-tól. 10. Bortal. Stonajovics „Ninon“ c. operájából, zongorán kísérte P. Nagy Zoltán tanítóképző-intézeti ének és zenetanár.

— **Nyilatkozat.** Tisztelettel hozom az érdeklődők szives tudomására, hogy a „Debreceni Lelkeszi Tár“ I. kötet D. csoportjának 5. darabja (Isten szeretete az emberekhez) alá *Szikszay András*, ibrányi ev. ref. lelkész ur neve tévedésből került *Andássy Kálmán*, buji ev. ref. lelkész ur neve helyett. Debrecen, 1902. márc. 2. *S. Szabó József*, a Debreceni Lelkeszi Tár (gyakorlati Ev. Ref. Papi lexikon) szerkesztője.

— **Bethlen-szobor.** Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek Nagy-Enyeden felállítandó szobor alapja javára, országos gyűjtés útján 1902. február hó 1-ig 39,497 kor. 65 fillér gyűlt össze.

— **Jámbor erőlködés.** Hogy mi minden eszközt megragadnak a római vallásuk annak a bizonyítgatására, hogy a házassági törvények mennyire átkos következményűek: csak az látja, a ki az ultramontán

sajtó közleményeit figyelemmel kíséri. Közelebről egyik ilyen szent ujság tárcájában elbeszélés jelent meg, a melyben az ultramontán fantázia úgy komponálja meg az elbeszélési cselekményét, hogy a fő szereplő házaspár azért lett végtelen szerencsétlenné, mert az új törvények alapján el tudtak válni, holott római vallásuk voltak. Hiszen, ha csak ez volt a baj, kedves szerzőpáterkám, azon nagyon könnyű lett volna segíteni. Tessek az elbeszélés végén újra összeházasítani őket. Így aztán nem tragédia, de vigjáték lett volna belőle.

— **Az ev. ref. egyetemes konvent.** f. évi rendes ülését főtiszteletű Kun Bertalan püspök és nagyméltóságú Tisza Kálmán egyházkerületi főgondnok urak, mint az egyetemes konvent elnökei Budapestre április hó 28-ára (huszonnyolc) hívták össze.

— **Dr. Bacsoni Lajos siremlékére** ujabban a következő adományokat vette lapunk kiadóhivatala: Teleki Tibor gróf (Gyömrő) 20 k. Özv. Tóth Lászlóné (Orgovány) 5 k. Biber József (Eszlár) 2 k. Dr. Antal Géza (Pápa) 5 k. Dr. Kun Béla (M.-Sziget) 10 k. Enyiczkei Gábor (Budapest) 2 k. Fráter Barna (Derecske) 20 k. Szartory Dezső (H. Pályi) 10 k. Racsek János (Tépe) 10 k. Dr. Görgey Sándor (Miskolc) 5 k. Dr. Buday József (Derecske) 10 k. Debrecenből: Orosz István 10 k. Székely Ferencz 5 k. Hatházy Ferencz 5 k. Dr. Irinyi István 10 k. Aczél Géza 10 k. Horváth Pál ny. ezredes 2 k. Kölesey Sándor 5 k. Lestyán Adorján 10 k. Dr. Somogyi Zoltán 5 k. Miskolczy Jenő 10 k. Szilágyi Károly 5 k. Naszády Iván 5 k. Torday Gábor 3 k. Dr. Varga Lajos 5 k. Szilágyi Imre 5 k. Géresi Kálmán 5 k. Dr. Tüdös Kálmán 10 k. Dr. Varga Imre 2 k. Bodnár István ezredes 20 k. Dr. Körösy Kálmán 10 k. Zimmermann Gyula 20 k. Fazekas Sándor 5 k. Laczkó Károly 4 k. Domokos Jenő 4 k. Harmath Gergely 2 k. Nádasdi Alajos 5 k. Jaszencsák Sándor 4 k. Beczner Frigyes 2 k. Dr. Kardos Albert 5 k. Az eddigi gyűjtés eredménye: 555 k. 64 fill.

Szerkesztői üzenet.

Azoknak, a kik, mint hozzánk írják: „erős kíváncsisággal várják a vidéken a dolgok fejlődését”. Ne várjatok semmit. Az történt, hogy sziklákat emelgettünk meg. Arra el voltunk készülve, hogy a munkánk közben sok por, sok törmelék fog visszahullani fejünkre; hanem azt még se vártuk, hogy legnemesebb és legideálisabb szándékunkért úgy meghurcoljanak bennünket, mint a hogy tevék. Lelkők rajta. Én nem tudom még, hogy a kerület nagynevű főkurátora a kérdésben hogy fog dönteni; de bizony rám nézve az sem lesz meglepő, ha azt mondja: „Ily akartátok, én nem! A többi a ti dolgotok!” A mi a „Liga” című cikksorozatát illeti, nekem arra semmi válaszom nem lehet. Jól tudják felőlem országszerte, hogy én az irodalmi bajvivástól nem idegenkedem; sőt olykor-olykor tollam hegyével szurok is. Ez igaz! Amde olyan fegyverzetben, mint a „Liga” cikksorozat írója, én a porondon soha nem fogok megjelenni. Különben most egészen felesleges is volna. A mint látom, egy derék református úri ember a „Debreceni Friss Ujság” hasábjain vas logikával loncolgatja már a Ligás cikksorozatot. Elég tárgyilagosan indult, sajnálom, ha ettől a modortól eltérne. Arról azonban az én tiszteit ellenfeleim meg lehetnek győződve, hogy ha váliásunk érdekében majd ok indítanak üdv s mozgalmat, mint most indított a főgondnok, — én mint közember az ő cikksorozatuk dacára is ott fogok lenni s anyagi szerény erőmhöz mérten mindenkor részt veve az áldozatokban. — **M. Kecskemét.** Sőt keríték rá. — **Sz. J. Nagy Becskerek.** Beküldött kérdéseire a feleletet valószínűleg már a legközelebbi számban meg fogom adni, de csak a szerkesztői

üzenetek rovatában. Teszem ezt azért, mert nézetem szerint itt csak a tételes törvények §-ainak alkalmazásáról van szó. — **Sz. A. H.-Szoboszló.** Írója titokban akar maradni. — **V. J. Kemece.** Csak türelmet kérek, jönni fog.

Tartalomjegyzék: Mindennapi istentiszteletünk. F. Varga Lajos. — Ha nincs templomi gyüleket, tartassék-e templomi istentisztelet? Vajda Mihály. — Kötelesség mulasztás-e — vagy kötelesség? Pótor Elemér. — **Tanügy:** Reform. hit-hűség és áldozatkésztség. Padrah Sándor. — **Közéletünk:** A püspöktől. Kiss Áron. — Felelet tisz. Ferenczy Imre ur kérdésére. Ujfalussy Béla. — Nyílt levél nt. Segesváry József esperes urhoz. Veres Imre. — Veres Imre lelkész ur tenti kirohanására következőkben válaszolok: Segesvár József. **Irodalom:** — **Nekrológ:** Venetiáner Sándor. Dr. Márk Ferencz. — **Különfélék.**

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályásat férfi négyes karra.

A debreceni ev. ref. főiskola a Kövesdi János kegyes alapító végrendelete értelmében ebben az évben a következő feltételek mellett férfi négyes karra hirdet pályázatot.

1. A szöveg lehet hazafias vagy lyricus tartalmu, magyar vers mértékű, mely az alapítók emlékünnepevényen előadható legyen.

2. A pályamű vezérkönyv alakban férfi négyesre irandó, egy eredeti példányban és két másolatban adandó be. A szólamok külön kiírása szükségtelen. Legyen dallamos átkomponált (nem strófikus) szabályos összhangzatú. Nagyon nehéz ne legyen. Tenornál *a-n* felül, basszusnál *f-nél* alább ne terjedjen.

3. Zongora vagy bármely zenekari kísérettel ellátott darabok is pályázhatnak, de kívánatos, hogy a férfi kar kíséret nélkül is előadható legyen. Magán énekrészek kerüüendők.

4. A pályamű idegen kézzel írva a szerző nevét rejtő jelíges levéllel ellátva — a melyben a szerző lakását és állását jelezte — 1902. év szeptember 15. napjáig alólirott lakására küldendő. A jelige a pályaműre is ráirandó.

5. *A szerzőnek a pályamű bíróság csak egy tagjával megismertetése is a pályázók közül kizárást vonja maga után.*

6. A pályadíj csak abszolút becsü s az ev. ref. egyház tanainak megfelelő szövegre írott darabnak adatik ki.

7. A díjazott mű *minden tekintetben* a főiskolai énekkar tulajdona marad.

8. A pályadíj négyszáz 400 korona, melyet a főiskolai pénztár a jutalmazottnak el fog küldeni.

9. Utánnomást nem díjazunk.

Debrecen 1902. február 26.

Mácsay Sándor,
a főiskolai ének-kar vezető tanára,
Szent-Anna utca 29. szám.

Pályásat kápláni állásra,

a szeghalmi ev. ref. egyházban.

Fizetés : 1. Kézpénz 480 (négyszáznyolevan) korona, az egyház pénztárából havonként *előre* fizetve. 2. Lelkésztlől stóla címén 120 (egyszázhusz) korona. 3. A lelkészlakon ujjonnan épített csinos szoba teljesen bebutorozva fűtéssel és világítással. 4. A lelkésznel — mosatáson és ágyneműn kívül — *teljes ellátás*. Az állomás minél előbb elfoglalandó. Pályázók alulírott lelkésznel jelentkezzenek.

Szeghalom, 1902. február 24.

Técsy József,
ev. ref. lelkész.

Gyakorlati ev. ref. Papi Lexikon

szerkeszti S. Szabó József. Első kötet.

Debreceni Lelkeszi Tár

ára csinos vászonkötésben 7 korona.

Havi 1 koronás részletfizetésre

vagy egyszerre fizetve *pörtómentesen* szállítja

László Albert és társa

a tiszántuli ev. ref. egyházkerület bizományosa
Debrecenben.

Jobb és megbízhatóbb
magvakat olcsóbban
sehol sem kapni, mint
Fábián Béla

magkereskedésében

Budapest, IX. ker., Üllői-ut 73. sz.

Árjegyzéket kérjünk!

Uj udvari szállító.

Jó hírnevéről általánosan ismert

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb férfi-, fiu- és gyermek ruha cégének

a csász. és kir. udvari szállítói czim

adományoztatott.

~ E kitüntetés a egész valamennyi üzletére kiterjed. ~

A debreczeni üzlet:

Főtér, a magy. kir. postával szemben van.